

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἐξαταξίου Γυμνασίου τάξις πρώτη

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

Ὅδὸς Περσamatζόγλου 8 (ἔναντι τοῦ Χρηματιστηρίου)

1931

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἐξαταξίου Γυμνασίου τάξις πρώτη

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
Ὁδὸς Πεσματζόγλου 8α
1931

18695

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ
συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς
«Ἑστίας».

Ἰ. Δ. Κολμαροῦ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Αί τέσσαρες έπεχαι του βίου του ανθρώπου.

Τήν πορείαν του ανθρώπου μέσα εις την οδόν της προόδου ονομάζομεν πολιτισμόν. Ο πολιτισμός του ανθρώπου από της εμφάνισέως του επί της γῆς διέτρεξε τέσσαρας μεγάλας εποχάς, τὰς οποίας χαρακτηρίζομεν από την ὕλην, με την οποίαν ὁ ἄνθρωπος κατασκεύαζε τὰ ἐργαλεῖα του, τὴν παλαιολιθικὴν (ἀκατέργαστα ἐκ λίθου ἐργαλεῖα), τὴν νεολιθικὴν (ἐργαλεῖα ἐκ λίθου λελεασμένου), τὴν χαλκὴν (ἐργαλεῖα ἐκ χαλκοῦ), τὴν σιδηρᾶν (ἐργαλεῖα ἐκ σιδήρου).

Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ. Ὁ παλαιολιθικὸς ἄνθρωπος ζῆ ἀπὸ τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἀλιείαν, εἰς ὑπνέμους τόπους καὶ ἐντὸς σπηλαίων, γυμνὸς καὶ κατόπιν σκεπασμένος με δέρματα ζώων. Ἴσως ἦτο καὶ ἀνθρωποφάγος. Τοὺς νεκροὺς θάπτει ἐκεῖ ὅπου κατοικεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐστίαν. Γνωρίζει κάπως τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν ζωγραφικὴν. Ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ διήρκεσεν ἴσως 100000 ἔτη καὶ ἔληξε 15000 ἔτη π. Χ.

Νεολιθικὴ ἐποχὴ. Ὁ νεολιθικὸς ἄνθρωπος διὰ τὰ ἐργαλεῖα του ἐκτὸς τοῦ λελεασμένου λίθου μεταχειρίζεται καὶ ὄστᾶ καὶ κέρατα ζώων καὶ ἐνίοτε τὸ ξύλον καὶ κατασκεύαζε ἄγγεῖα ἐκ πηλοῦ ἀλλὰ χειροποίητα καὶ ψημένα εἰς τὸ πῦρ τῆς ἐστίας. Ἄγνοε ὅμως τὴν γλυπτικὴν. Ζῆ εἰς κώμας καὶ εἰς λιμναίους ἐπὶ πασσάλων συνοικισμούς, εἰς καλύβας ξυλίνας ἐνδεδυμένας με πηλόν, ἔχει ἔξημερώσει τὸν κῦνα, τὸν βοῦν, τὴν αἶγα, τὸ πρόβατον, τὸν χοῖρον καὶ τελευταῖον τὸν ἵππον. ἔχει ἔννοιαν τοῦ θείου καὶ πιστεύει ὅτι ὁ νεκρὸς ἔξακολουθεῖ νὰ ζῆ εἰς τὸν τάφον του ὡς τάφοι χρησιμεύουν σπήλαια, ὡς καὶ τὰ μεγαλιθικὰ μνημεῖα. Τώρα ὁ ἄνθρωπος εἶναι γεωργὸς καὶ ποιμὴν. Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ μετὰ

μεταβατικήν περίοδον 8 χιλιετηρίδων ἀρχίζει τὴν 7ην χιλιετητηρίδα καὶ τελειώνει εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ τὸ Αἴγαϊον κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 3ης χιλιετηρίδος, εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὰ μέσα αὐτῆς ἢ καὶ ἀργότερα.

Χαλκῆ ἐποχῆ. Ὁ ἄνθρωπος ἐγνώρισε τὸν χαλκόν, τὸν χρυσόν καὶ τὸν ἄργυρον (κρητικὸς καὶ μυκηναϊκὸς πολιτισμός). Γάφοι μὲ τύμβον, ἀλλὰ καὶ καῦσις τῶν νεκρῶν. Ἀγγεῖα καὶ ἐκ μετάλλου χυτὰ μὲ χαραγμένα στολίσματα. Ἡ χαλκῆ ἐποχῆ τελειώνει εἰς τὸ τέλος τῆς 2ας χιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὴν βόρειον Εὐρώπην τὸν 5ον αἰῶνα.

Σιδηρᾶ ἐποχῆ. Χαρακτηριστικόν ὅτι τὰ πήλινα ἀγγεῖα κατασκευάζονται μὲ τροχόν καὶ ψήνονται εἰς κάμινον στολίζονται δὲ καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ὄρειάλακινα μὲ κοσμήματα εὐθύγραμμα ἢ καμπυλόγραμμα, μὲ μορφὰς ἀνθρώπων, ζώων, φυτῶν.

2. Αἱ ἀνθρώπιναι φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί.

Οἱ ἄνθρωποι διαιροῦνται εἰς φυλάς. Αἱ κυριώτεραι εἶναι ἡ λευκὴ ἢ καυκασία, ἡ κιτρίνη ἢ μογγολικὴ, ἡ μαύρη καὶ ἡ ἐρυθρά. Ἐκ τῶν φυλῶν ἡ λευκὴ ἢ καυκασία ἀνέπτυξεν ἀληθῆ πολιτισμόν, ἔξ οὗ προῆλθεν ὁ σημερινός.

Ἡ καυκασία φυλὴ διαιρεῖται εἰς πολλὰς οἰκογενείας, τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν ἡ Ἀρία καὶ ἡ Σημιτικὴ. Οἱ Σημίται ἦλθον ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Φοινίκην, τὴν Παλαιστίνην. Οἱ Ἀριοὶ κατέβησαν ἀπὸ τὰς περὶ τὸν Καύκασον χώρας καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὁ πολιτισμὸς τὸ πρῶτον ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Αἴγυπτον, Μεσοποταμίαν καὶ εἰς τὰς χώρας τοῦ Αἴγαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

Κυριώτεραι χρονολογίαι

Περί τὸ 3200. Ἐνωσις τῆς ἄνω καὶ κάτω Αἰγύπτου ὑπὸ Μήνη.

2780—2300. Παλαιὸν Αἰγυπτιακὸν κράτος.

2650—1750. Ἀκμὴ Βαβυλωνίας (Χαμουραμπί).

1750. Κατασύντριψις Βαβυλῶνος ὑπὸ Χεταίων.

1500. Σύμπηξις κράτους Χεταίων.

1580—1090. Νέον κράτος τῆς Αἰγύπτου.

13ος αἰὼν. Φρυγικὴ μετανάστασις. Πτώσις κράτους τῶν Χεταίων.

1100. Ἀκμὴ Ἀσσυρίας (Νινευί).

670. Ὑποδούλωσις Αἰγύπτου καὶ Ἀσσυρίας.

612. Καταστροφὴ τῆς Νινευί. Ἀκμὴ νέου Βαβυλωνιακοῦ κράτους.

563. Ὑποταγὴ ἑλλ. πόλεων ὑπὸ Κροίσου.

553—522. Ἀκμὴ Περσῶν. Κῦρος. Ὑποταγὴ ἑλλ. πόλεων ὑπὸ Κῦρου (546). Ἀλωσις Βαβυλῶνος (539). Καμβύσης κυριεῦει τὴν Αἴγυπτον (525). Δαρείος (521).

1. Οἱ Αἰγύπτιοι.

Ἡ χώρα. Αἴγυπτος ὀνομάζεται ἢ εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς μεταξὺ τῶν Ἀραβικῶν καὶ Λιβυκῶν ὀρέων κοιλὰς ἢ διαρρομένη ὑπὸ τοῦ Νείλου.

Οἱ κάτοικοι. Οἱ Αἰγύπτιοι (Σημίται μεμειγμένοι μὲ βοραιοαφρικανικοὺς λαοὺς) κατ' ἀρχὰς ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς ἡγεμονίας, κατόπιν συνηώθησαν εἰς δύο βασιλεία καὶ τέλος τὴν 3ην χιλιετηρίδα εἰς ἓν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μήνη. (Ἐπέκτασις μέχρι Φοινίκης, Παλαιστίνης, Κύπρου. Σχέσεις μὲ λαοὺς τοῦ Αἰγαίου ἰδίως Κρητᾶς). Τὸ 520 ὑπετάχθησαν εἰς Πέρσας.

Θρησκεία. Ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον εἰς ἓνα θεὸν (ἥλιος) τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν υἱόν του (Φθᾶ ἢ Ἄμμων ἢ Ὅσιρις, Ἴσις, Ὄρο;) συμβολιζομένους μὲ ζῶα. Ἐπίστευον ὡσαύτως εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, διαμενούσης εἰς τὸ νεκρὸν σῶμα (μοῦμαι, τάφοι, πυραμίδες).

Πολίτευμα καὶ κοινωνικαὶ τάξεις. Πολίτευμα εἶχον κληρονομικὴν βασιλείαν. Ἰδιοκτῆται ὅλης τῆς γῆς ἦσαν οἱ ἱερεῖς καὶ

οἱ πολεμισταί. Οἱ ἄλλοι ἦσαν δουλοπάροικοι, μερικοὶ δὲ ἔμποροι καὶ τεχνῖται.

Γεωργία, βιοτεχνίαι, ἐπιστῆμαι. Ἦδη πρὸ τοῦ 3500 π.χ. οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν πολιτισμένοι καὶ εἶχον προοδεύσει εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὰς τέχνας, τὴν λατρικὴν, τὴν ἀστρονομίαν καὶ γεωμετρίαν. Εἶχον δὲ ἐφεύρει τὴν γραφὴν (ιερογλυφικά).

Τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων. Πολὺ προωδευμένη ἦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ περιοριζομένη εἰς ναοὺς κτιστοὺς ἢ σκαλιστοὺς (ἀλλεπάλληλοι αὐλάι, ἔπειτα δύο ἀλλεπάλληλοι αἴθουσαι) καὶ τάφους σκαλιστοὺς ἢ κτιστοὺς (πυραμίδες).

Ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἦσαν βοηθητικαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς (βραχίονες καὶ σκέλη προσκεκολλημένα εἰς τὸ σῶμα).

2. Οἱ Χαλδαῖοι.

Ἡ χώρα. Ἡ μεταξὺ Τίγριδος καὶ Εὐφράτου χώρα καλεῖται Μεσοποταμία.

Οἱ κάτοικοι (Σημίται μεμειγμένοι μὲ ἐγχωρίους Σουμερίους). Κατ' ἀρχὰς κατόικουν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ (Βαβυλώνιοι) ἔπειτα καὶ βορειότερον καὶ εἰς τὰ ὄρεινά (Ἀσσύριοι). Πολίτευμα εἶχον τὴν ἀπολυταρχικὴν βασιλείαν.

Κατ' ἀρχὰς ἡ Ἀσσυρία ὑπέκειτο εἰς τὴν Βαβυλωνίαν (Χαμουραπί). Ἐπειτα ἡ Ἀσσυρία ὑπέταξε τὴν Βαβυλωνίαν (Νινεὺς — Σεμίραμις) καὶ ἐπεξετάθη εἰς τὴν Φοινικὴν, Παλαιστίνην, Αἴγυπτον. Ἀπὸ τὸ 700 ἡ Ἀσσυρία παρακμάζει. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀποτινάσσουν τὸν ζυγόν. Οἱ Βαβυλώνιοι ἐνωμένοι μὲ τοὺς Μήδους νικοῦν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ διανέμονται τὴν χώραν των (Ναβουχοδονόσωρ).

Θρησκεία. Ἡ θρησκεία τῶν Χαλδαίων ἦτο ἡ ἀστρολατρεία. Ἄνώτερος θεὸς ἦτο ὁ ἥλιος, κατώτεροι τὰ ἄστρα. Οἱ ἱερεῖς των ἐλέγοντο μάγοι.

Ἡ τέχνη. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ των (ἑλικὸν πλίνθος) ἦτο ὀγκώδης χωρὶς κίονας (θόλοι) καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὰ τεῖχη, τὰ ἀνάκτορα καὶ τοὺς ναοὺς (πύργοι μὲ 7 πατώματα). Ἐπίσης εἶχον ἀνατετυθῆ ἡ κεραμευτικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ ἰδίως εἰς ἀνάγλυφα.

Ἡ ἐπιστήμη. Οἱ Χαλδαῖοι ἀνέπτυξαν τὴν ἀστρονομίαν καὶ

τὴν μαθηματικὴν (μέτρα χρόνου, μήκους, βάρους). Γραφὴ σφινγοειδής.

3. Οἱ Φοίνικες.

Ἡ χώρα. Φοινίκη λέγεται ἡ μεταξὺ τῆς θαλάσσης τῆς Συρίας καὶ τοῦ Λιβάνου στενὴ λωρίς.

Οἱ κάτοικοι. Οἱ Φοίνικες (Σημίται) κατοικοῦν εἰς πόλεις ανεξαρτήτους (κυριώτεραι Σιδῶν, Τύρος) ὡς μὴ στρατιωτικοὶ υπετάχθησαν εἰς ὄλους τοὺς Ἀσιανούς κατακτητάς. Θρησκείαν εἶχον ὁμοίαν μὲ τὴν τῶν Χαλδαιῶν.

Ἡ ναυσιπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριον. Οἱ Φοίνικες ἦσαν κατ' ἔξοχὴν τολμηροὶ ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι. Ἴδιον πολιτισμὸν δὲν ἀνέπτυξαν.

Αἱ ἀποικίαι τῶν Φοινίκων. Χάριν τοῦ ἐμπορίου, τῶν ἴδρυσαν πανταχοῦ τῆς δυτικῆς Μεσογείου ἐμπορικὰς ἀποικίας, δι' ὧν μετέδιδον τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀνατολῆς (Καρχηδῶν).

Φοινικικὴ γραφὴ. Αὕτη παραχθεῖσα ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἢ ἐκ τοῦ κρητικοῦ ἀλφαβήτου ὑπῆρξε τὸ ὀρητήριον τῆς γραφῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὄλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν.

4. Οἱ μικρασιατικοὶ λαοί.

Οὔτοι δὲν ἀνῆκον οὔτε εἰς τοὺς Ἀρίους οὔτε εἰς τοὺς Σημίτας, κατοικοῦν δὲ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Ἐκ τούτων τὴν 15ην ἑκατοντ. ἐπρόκοψαν οἱ *Χεϊτται* (Μπογάζκιοὶ) ἑκταθέντες ἀπὸ τοῦ Ἄλως μέχρι τῆς Συρίας. (Σχέσεις αὐτῶν μὲ Ἀχαιοὺς). Τὸ κράτος τῶν ὁμῶς κατελύθη ὑπὸ Φρυγῶν ἐκ Θράκης (11ος αἰὼν). Ἀργότερα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν (8ος αἰὼν) ἀνεπτύχθη τὸ βασιλεῖον τῶν Λυδῶν. Ὁ Κροῖσος κυριεύει ἑλληνικὰς ἀποικίας (7ος αἰὼν).

5. Μῆδοι καὶ Πέρσαι.

Ἡ χώρα. Τὸ Ἰράν ἐκτείνεται μεταξὺ Τίγριδος καὶ Ἰνδοῦ, Κασπίας θαλάσσης καὶ Περσικοῦ κόλπου. Ἐκ τῶν ἐδῶ ἀριανῶν φυλῶν διεκρίθησαν οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι.

Οι Μῆδοι. Πρῶτοι ἤκμασαν οἱ Μῆδοι ἀποτινάξαντες τὸν ζυγὸν τῶν Ἀσσυρίων καὶ ὑποτάξαντες τοὺς Πέρσας (Δηϊόκης) καὶ τέλος μετὰ Βαβυλωνίων διαμελίσαντες τὸ κράτος τῶν Ἀσσυρίων (Κυαξάρης).

Οἱ Πέρσαι. Οὗτοι διὰ τοῦ βασιλέως τῶν Κύρου ἀπεινάξαν τὸν ζυγὸν τῶν Μήδων (550) καὶ ὑπέταξαν αὐτούς, προσέτι δὲ τοὺς Λυδοὺς (μὲ τὰς ἕλλ. ἀποικίας) καὶ τοὺς Βαβυλωνίους (540). Ἐπὶ Καμβύσου δὲ ὑπέταξαν καὶ τὴν Αἴγυπτον (525). Ὁ κατόπιν ἐπαναστάσεως βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρείος (521) ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σκυθῶν, ἀλλ' ἀπέτυχεν, ὑπέταξεν ὅμως τὴν Θράκην καὶ ἔκαμε τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀμύνταν φόρου ὑποτελεῆ (513).

Ἡ θρησκεία. Οἱ Ἰράνιοι ἐλάτρευον τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ ἰδίως τὸν ἥλιον καὶ τὸ πῦρ.

Ἡ τέχνη. Τέχνην μὲ ἐθνικὸν χαρακτῆρα δὲν ἐδημιούργησαν, ἐδανείσθησαν δὲ αὐτὴν παρὰ τῶν Χαλδαίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Περιορίζεται δὲ αὕτη μόνον εἰς ἀνάκτορα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Ἡ Ἑλλάς

Ἑλλάς εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ χερσονήσος μὲ τὰς ἐκατέρωθεν αὐτῆς νήσους.

Ἡ Ἑλληνικὴ χερσονήσος εἶναι χώρα ὄρεινῃ, ἔχει ὅμως ἀρκετὰ λεκανοπέδια καὶ κοιλάδας περικλειομένας ὑπὸ τῶν ὄρεων. Ἐνεκα τούτου δὲν ἐσηματίσθη μία πολιτεία, ἀλλὰ πολλαὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων, προσέτι δὲ τὸ πρὸς καλλιέργειαν ἔδαφος εἶναι καὶ ὀλίγον καὶ ὄχι πολὺ εὐφορον καὶ ἐπομένως καθίστα τοὺς κατοίκους ἐργατικούς, ἐγκρατεῖς, ἐπιδεξίους καὶ εὐφρεῖς.

Αἱ ἀκταὶ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου εἶναι πολυσχιδεῖς, ἐκατέρωθεν δ' αὐτῆς ὑπάρχουν πολλαὶ νῆσοι. Ἐνεκα τούτου οἱ κάτοικοι αὐτῆς γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἀποδημητικοί.

Τὸ κλίμα τέλος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου εἶναι ποικίλον

καὶ ὁ οὐρανὸς διαυγῆς καὶ καθαρὸς. Ἔνεκα τούτου τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι ποικίλα, οἱ δὲ κάτοικοι φαιδροὶ καὶ λάτραι τοῦ ὄραϊου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Κυριώτεραι χρονολογίαι.

Προμηνωϊκὴ περίοδος Κρήτης 3000—2000 π. χ.

Ἡ Ἑλλὰς κατοικουμένη ὑπὸ μικρασιατῶν περὶ τὸ 2500 π.χ.

Κάθοδος τῶν Ἑλλήνων περὶ τὸ 2000.

Κρητικὸς πολιτισμὸς (ἐσοκαμμένοι τάφοι ἐν Ἑλλάδι) 2000—1400.

Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς (θολωτοὶ τάφοι ἐν Ἑλλάδι) 1600—1200.

Κολοφὼν Μυκηναϊκῆς δυνάμεως. Καταστροφή κρητικῶν ἀνακτόρων.

Ἀποίκισις Κύπρου περὶ τὸ 1400.

Κάθοδος Δωριέων 1300—1200.

Ἀποίκισις παραλίων Μ. Ἀσίας 1000—900.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔρρηξαν φῶς εἰς τοὺς σκοτεινοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος.

1 Οἱ Αἰγαῖοι.

Πρὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους κατοικοῦν λαοὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσσοι συγγενεῖς μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Μ. Ἀσίας, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν **Αἰγαίους**.

Οἱ λαοὶ οὗτοι περὶ τὸ 2500 π. χ. μᾶς παρουσιάζονται ὡς πολιτισμένοι (χαλκῆς ἐποχῆς). Εἶχον θρησκείαν λατρεύοντες τοὺς προγόνους, τὴν Γῆν καὶ τὸν Οὐρανόν. Εἶχον οἰκίας καὶ πόλεις. Κατεσκεύαζον ἐκ πηλοῦ ἀγγεῖα μὲ πολυχρόμους ζωγραφίας, ἀγάλματα ἀπὸ λίθου καὶ ἀπὸ χαλκῶν καὶ χρυσοῦν κοσμήματα καὶ ὄπλα. Κατεσκεύαζον πλοῖα καὶ ἐταξείδευον.

Ἐξ ὅλων τῶν Αἰγαίων περισσότερον προώδευσαν ἀπὸ τὸ 2000 οἱ Κρηῖτες, εἰς τὴν μεγίστην των δὲ ἀκμὴν ἔφθασαν τὸ 1600. (Μοναρχικὸν κράτος Μίνως, ἀνάκτορα Κνωσσοῦ Φαιστοῦ καὶ Ἀγίας Τριάδος, μὲ ζωγραφίας καὶ ἀγάλματα. Ἐπι-

κοινωνία με Αίγυπτον, παράλια Μ. Ἀσίας, νήσους Αἰγαίου καὶ παράλια ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Εὐρήματα Κρήτης, ἔσκαμμένοι τάφοι Μυκηῶν. Κρητικὸς πολιτισμὸς 2000—1400).

2. Οἱ Ἀχαιοί

Αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ φυλαὶ (Ἴωνες, Ἀχαιοὶ κ.λ.) ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται εἰς Ἑλλάδα τὸ 2000 διαδοχικῶς καὶ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα. Οὗτοι ἐξετόπισαν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἢ συνεχωνεύθησαν μετ' αὐτοὺς καὶ ἵδρυσαν ἰσχυρὰ βασίλεια (ἰσχυρότατον τὸ Μυκηῶν), παρέλαβον ὅμως τὸν πολιτισμὸν τῶν καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτὸν (Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς 1600—1200. Ἀνάκτορα Μυκηῶν καὶ Τίρυνθος, θολωτοὶ καὶ λαξευτοὶ τάφοι). Τέλος κατέλυσαν κράτος Κρήτης, ἐκυρίαρχησαν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν Κύπρον.

3. Οἱ Δωριεῖς.

Περὶ τὴν 12ην ἑκατονταετηρίδα ὄρεῦμα λαοῦ ἄριανου ἐκ Β. κατέκλυσε δυτικὰ Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Ἐκ τῶν ἐκεῖ κατοικούντων οἱ Θυρᾶκες καὶ Φρύγες ἐτράπησαν πρὸς Α. (Θυράκη, Φρυγία), Θεσσαλοὶ καὶ Δωριεῖς ἐτράπησαν Ν. Α. Θεσσαλοὶ εἰς Θεσσαλίαν, Δωριεῖς εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἐντεῦθεν εἰς Πελοπόννησον.

Ἐκ τῶν μεταναστάσεων τούτων ἐπῆλθε γενικὴ ἀναστάσις ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὰ κράτη τῶν Ἀχαιῶν καὶ αἱ πόλεις κατεστράφησαν, ὁ δὲ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐξηφανίσθη (παράδοσις περὶ καθόδου Ἡρακλειδῶν).

4 Ἐξάπλωσις τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς (1000—900 π. Χ.).

Ἔνεκα τῶν μεταναστάσεων πολλοὶ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν νέας πατρίδας πρὸς Ἀνατολὰς.

Ποικίλοι λαοὶ καὶ ἰδίως βόρειοι Ἀχαιοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Τένεδον, Λέσβον καὶ τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν τῆς Ἀσίας (αἰολικαὶ ἀποικίαι, ὧν ἐπισημότεραι Κύμη καὶ Σμύρνη).

Μετ' ὀλίγον Ἴωνες κατέλαβον τὰς βορείους Κυκλάδας, τὴν Χίον, τὴν Σάμον καὶ τὴν ἀπέναντι ἄκτὴν (Ἴωνικαὶ ἀποικίαι, ὧν ἐπισημότεραι Μίλητος, Ἐφεσος, Κολοφών, Φώκαια).

Τέλος Δωριεὶς κατέλαβον τὰς νοτίους Κυκλάδας, τὴν Ῥόδον καὶ Κῶν καὶ τὴν ἀπέναντι ἄκτὴν (Δωρικαὶ ἀποικίαι, ὧν ἐπισημότεραι Κνίδος καὶ Ἀλικαρνασσός).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ δμηρικὰ ποιήματα. — Οἱ ἀποικοὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀφ' οὗ μετὰ μακροῦς ἀγῶνας ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ, ἐπεδόθησαν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης, ἐπομένως καὶ εἰς τὴν ποίησιν. Τότε ἔγιναν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου *Ἰλιάς* καὶ *Ὀδύσεια*. Ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς συμπεραίνομεν τὸν βίον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους.

1. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Ὅπως οἱ Αἰγαῖοι οὕτω καὶ οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευον τοὺς προγόνους των.

Ἐπίσης ἐλάτρευον ὡς θεοὺς τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν, ἔπειτα δὲ καὶ ὅλας τὰς δυνάμεις καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδωκαν ὀνόματα καὶ μορφήν ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ καὶ αἰσθήματα καὶ ἀνάγκας ἀνθρώπινα. Ἀνώτερον ὅλων ἔθεόν τὸν Δία, τὸν θεὸν τοῦ Οὐρανοῦ. Ἀνωτέρους θεοὺς ἔθεόν τους θεοὺς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν μεγάλων στοιχείων τῆς φύσεως.

Ἐπίσης ἐλάτρευον ὡς θεοὺς μετὰ θάνατον τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι προσέφεραν ζῶντες μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πόλιν των. Οὗτοι ἐλέγοντο *Ἥρωες* (Ἡρακλῆς, Θησεύς, Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, Μίνως, Οἰδίπους κ. ἄ.).

Πρὸς ἀπόκτησιν τῆς εὐνοίας τῶν θεῶν προσέφερον εἰς αὐ-

τοὺς καρπούς, οἶνον, γάλα, ἀγαλμάτια, καὶ ἐθυσίαζον ζῶα, ἐχόρευον πέριξ τοῦ βωμοῦ τοῦ θεοῦ καὶ ἔκαμνον γυμναστικούς ἀγῶνας. Ἡ λατρεία ἐγίνετο κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἔπειτα ἐκτίζον ναοὺς. Μέρους τῆς λατρείας ἦτο καὶ ἡ μαντικὴ (μάντιες, μαντεῖα, μαντεῖον Δωδώνης). Ὅμοίως ἐλάτρευον καὶ τοὺς νεκρούς.

Ἐπειδὴ ἐπίστευον ὅτι οἱ νεκροὶ ζοῦν καὶ μετὰ θάνατον, ἐνεταφίαζον αὐτοὺς εἰς τάφους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔθετον πράγματα χρήσιμα διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς βίον των. Ἦσαν δὲ οἱ τάφοι τριῶν εἰδῶν λακκοειδεῖς, θολωτοὶ καὶ λαξευτοὶ εἰς βράχους.

2. Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα.

Ἀφ' οὗ οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ κατοικοῦν ὁμοῦ εἰς συνοικισμούς, ἐκρίθη ἀναγκαῖον πρὸς ἀσφάλειαν νὰ κτίζουν αὐτοὺς ἐπὶ ὑψωμάτων καὶ νὰ τοὺς περιβάλλουν διὰ τειχῶν (ἀκροπόλεις). Ἄλλ' ὅταν ὁ πληθυσμὸς ἠῤῥξανεν, ὁ συνοικισμὸς ἐπεξετείνετο καὶ κάτω τῆς ἀκροπόλεως.

Τότε εἰς τὴν ἀκρόπολιν κατόικουν οἱ εὐγενεῖς, ὁ δὲ λαὸς εἰς τὴν πέριξ χώραν κατὰ κόμας. Τὰ τεῖχη ἐκτίζοντο ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων κατὰ τρεῖς τρόπους, τὸν κυκλώπειον, τὸν ἰσοδομικὸν καὶ τὸν πολυγωνικόν.

Ὅμοίως ἐκτίζοντο καὶ τὰ ἀνάκτορα.

Τὰ κρητικὰ ἀνάκτορα ἦσαν πολυσύνθετα ἐν μέρει διώροφα ἢ καὶ τριώροφα.

Τὰ μυκηναῖκά ἀπετελοῦντο ἀπὸ αὐτὴν περιβαλλομένην ἐσωτερικῶς ἀπὸ στοᾶς μὲ βωμὸν εἰς τὸ μέσον. Εἰς τὸ βάθος ἀπέναντι τῆς εἰσόδου ἦτο τὸ μέγαρον ἀποτελούμενον ἀπὸ στοᾶν ἐμπρὸς (αἴθουσα), ἐνίστε ἀπὸ πρόδομον ἔπειτα, καὶ ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον μὲ τὴν ἐστίαν εἰς τὸ μέσον καὶ γύρω ἄλλα διαμερίσματα. Οἱ κίονες ἦσαν ξύλινοι μὲ βᾶσιν λιθίνην.

3. Ἡ κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα.

Οἱ Ἕλληνες διηροῦντο εἰς τοὺς εὐγενεῖς (οἱ καλύτεροι πολεμισταὶ) καὶ τοὺς ἀσήμευς. Ἐπειτα προσετέθησαν καὶ οἱ δοῦλοι (ἐκ τῶν κατακτηθέντων λαῶν).

Ὁ βασιλεὺς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο ἀπόλυτος

μονάρχης. Μετά τὰς μεταναστάσεις ὁμως ἡ δύναμις του περιορίσθη ὑπὸ τῶν εὐγενῶν, οἱ ὁποῖοι συμμετέχουν εἰς τὴν διοίκησιν. Ὁ λαὸς συνερχόμενος κατὰ πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως ἐπιδοκιμάζει μόνον τὰ προτεινόμενα ἢ σιωπᾷ. Ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἐπικρατεῖ ἡ αὐτοδικία.

4. Ὁ οἰκιακὸς βίος.

Οὗτος εἶναι πολὺ ἀπλοῦς.

Αἱ οἰκίαι ἐκτίζοντο μὲ μικροὺς λίθους ἢ πλίνθους καὶ ξύλα συνδεομένους διὰ πηλοῦ. Εἶχον δὲ καὶ ἐπίγχισμα ἐκ πηλοῦ καὶ ἀσβέστου. Ἀπετελοῦντο συνήθως ἀπὸ τρία κατὰ σειρὰν δωμάτια, ὧν τὸ ἐμπρόσθιον ἦτο ἀνοικτὸν καὶ ἀπετέλει στοάν. Εἰς τὸ μεσαῖον ὑπῆρχεν ἡ ἐστία ἐν τῷ μέσῳ μὲ ὀπὴν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς καὶ 4 κίονας πέριξ.

Τὰ ἐπιπλα εἶναι ὁ θρόνος καὶ ἄλλα καθίσματα, τράπεζαι, κιβώτια, ἀγγεῖα (τρίπους λέβης, πίθος, ἀμφορεὺς, ὕδρια, λήκυθος, ποτήρια).

Ἡ ἐνδυμασία πρὸ τῶν μεταναστάσεων τῶν μὲν ἀνδρῶν εἰς τὴν Κρήτην καὶ νήσους ἦτο τεμάχιον ὑφάσματος δεμένον εἰς τὴν μέσην καὶ καλύπτον τὴν κοιλίαν καὶ μέρος τῶν μηρῶν, (κατὰ τὰς ἐορτὰς ὁμως μακρὸν ἐνδυμα στρογγυλούμενον ὡς βράκα) εἰς δὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα χιτῶν μὲ μακρὰς λωρίδας καὶ ζώνην, τῶν δὲ γυναικῶν περικόρμιον, πλουσία ἐσθῆς καὶ ἐπενδύτης μικρός. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες δὲ ἐφόρουν ἄφθονα κοσμήματα καὶ ἐνίοτε πέδιλα. Μετὰ τὰς μεταναστάσεις ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐφόρουν χιτῶνα, ἱμάτιον, ζώνην καὶ ὑποδήματα.

Εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν ὁ πατὴρ εἶναι ὁ κύριος καὶ ὁ ἱερεὺς αὐτῆς. Αἱ γυναῖκες μένουσι κλεισμέναι ἀσχολούμεναι εἰς τὰ οἰκιακὰ ἔργα. Αἱ μεγαλύτεραι διασκεδάσεις ἦσαν τὰ συμπόσια, τὰ ὁποῖα ἐπηκολούθουν τὴν θυσίαν. Εἰς αὐτὰ προσετίθετο μουσική, ἄσμα καὶ χορός.

Ἡ φιλοξενία ἦτο πολὺ ἀνεπτυγμένη. Ὁ ξένος καὶ ὁ ἰκέτης ἐθεωροῦντο ἱεροί.

5. Τὰ ὄπλα καὶ ὁ πόλεμος.

Ἐκαστος ἀνὴρ ἐξωπλίζετο ἰδίᾳ δαπάνῃ. Ὅπλα εἶχον ἐπιθε...

τικά ξίφος, ἔγχειρίδιον, δόρυ, τόξον, σφενδόνην ἀμυντικά δὲ πρὸ τῶν μεταναστάσεων ἀσπίδα μεγάλην, κράνος δερμάτινον καὶ κνημίδας ἐξ ὑφάσματος ἢ δέρματος, μετὰ δὲ τὰς μεταναστάσεις ἢ ἀσπίς ἐσμικρύνθη, αἱ κνημίδες καὶ περικεφαλαῖα ἔγιναν μετὰλλιναι, προσετέθη δὲ ὁ θώραξ.

Κατὰ τὴν μάχην προπορεύονται οἱ εὐγενεῖς. Ὁ λαὸς ἀκολουθεῖ ἀτάκτως. Ὁ ἀγὼν δὲ εἶναι τραχὺς καὶ ἄγριος.

6. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον ἤκμαζον. Μετ' αὐτὴν ὅμως ἐξέπεσαν. Ἄλλως τε τὰ μὲν πλοῖα ἦσαν μικρά, ἄνευ καταστρώματος καὶ μὲ μίαν σειρὰν κωπῶν, τὸ δὲ ἐμπόριον ἦτο ἀνταλλακτικόν.

7. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων ἦσαν ἐν ἀκμῇ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ κεραμευτικὴ καὶ ζωγραφικὴ (τοιχογραφίαι, ἀγγεῖα πολύχρωμα) καὶ ἡ γλυπτικὴ καὶ ἐμπαισιτικὴ ἀνάγλυφοι καὶ ὀλόγλυφοι παραστάσεις ἐπὶ λίθου ἐξεργασία χαλκοῦ καὶ χρυσοῦ καὶ ἔλεφαντοστοῦ). Μετὰ τὴν κάθοδον ὅμως τῶν Δωριέων καὶ αἱ ὠραῖαι τέχναι ἐξέπεσαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἡ ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Κυριώτεραι χρονολογίαι.

10ος καὶ 9ος αἰὼν	Κατάκτησις Λακωνικῆς Συνένωσις κατοίκων Ἀττικῆς
8—6 αἰὼν	Δεύτερος Ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς (150—650)
	Ἀθῆναι κατὰλυσις βασιλείας 750
	οἱ ἄρχοντες ἐνιαύσιοι 682
	Νομοθεσία Σόλωνος 594
	Τυραννίς 560—680
	Μεταρρύθμισις Κλεισθένου 508
	Σπάρτη Ἰσχυρὸς ἐφόρων 750
	Κατάκτησις Μεσσηνίας 740—640
	Κυριαρχία Πελοποννήσου
	Ἄργος Φεΐδων
Κόρινθος Κύπελος, Περίανδρος	
Σικυῶν Ὀρθαγόρας.	

1. Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων.

Ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἐπανῆλθεν εἰς πρωτόγονον κατάστασιν (μεσαίων τῆς Ἑλλάδος). Ἐξ αὐτῆς ἐξῆλθον πρῶτοι οἱ ἐν Μ. Ἀσίᾳ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν των ἐκεῖ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος. Ἦκμασαν δὲ πρῶτον εἰς τὸ ἐμπόριον, ἔπειτα εἰς τὰς τέχνας ἢ Μίλητος, ἢ Φώκαια καὶ ἢ Σάμος. Ταύτας ἠκολούθησαν αἱ πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος καὶ πρῶται Χαλκίς, Ἐρέτρια, Κόρινθος, Αἴγινα, Ἀθῆναι.

2. Ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπέφερον κοινωνικὴν καὶ πολιτειακὴν ἀνατροπὴν εἰς ὅλας τὰς πόλεις. Διέτρεξε δὲ τὸ πολίτευμα αὐτῶν τὰ ἑξῆς στάδια. Βασιλεία μὲ ἀπόλυτον ἔξουσίαν, βασιλεία περιορισμένη ὑπὸ τῶν εὐγενῶν, ἀριστοκρατία, τιμοκρατία, τυραννίς, δημοκρατία ἢ ὀλιγαρχία.

3. Ὁ δεύτερος ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς.

Αἷτια αὐτοῦ ὑπῆρξαν α) αἱ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν πλῆθος τῶν ἐξορίστων, β) ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἀφορία τοῦ ἐδάφους, γ) αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἐμπορίου. Διήρκεσε δὲ ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 6ου αἰῶνος.

Ἀποικίαι ἰδρῦθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας, εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ Ἰσπανίαν καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, τοῦ Εὐξείνου, τοῦ Ἑλλησπόντου, τῆς Προπονίδος, τῆς Αἰγύπτου. Αἱ ἀποικίαι αὗται προώδυνσαν πολὺ.

4. Χαρακτῆρ καὶ σημασία τῶν ἑλλ. ἀποικιῶν.

Αἱ ἑλλ. ἀποικίαι ἔχουν ἐν κοινὸν χαρακτηριστικόν. Οἱ ἀποικοὶ ὄλοι μὲ ἓνα ἀρχηγὸν μετέβαινον εἰς τὸ ἐκ τῶν προτέρων ὀριζόμενον μέρος καὶ ἴδρουν τὴν νέαν πόλιν των (πῦρ ἐκ τοῦ πρυτανείου τῆς μητροπόλεως). Ἡ ἀποικία ἦτο ἀνεξάρτητος, ἐθεώρει ὁμῶς τὴν μητρόπολιν ὡς μητέρα καὶ ἐσέβετο αὐτήν.

Ἡ ἀποικιακὴ δὲ καθόλου κίνησις ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν πολιτισμὸν, διότι α) οἱ ἀποικοὶ εἰς τὰς νέας πόλεις τῶν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῶν κοινωνικῶν προλήψεων καὶ ἴδρυσαν δημοκρατίας προοδευσάσας εἰς τὸ ἐμπόριον, β) ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν τῆς Ἀνατολῆς, παρέλαβον αὐτὸν καὶ συνεχώνευσαν μὲ τὸν ἑλληνικόν, γ) μετέδωσαν τὸν ἑλληνικὸν τοῦτον πολιτισμὸν πανταχοῦ τῆς Μεσογείου. Αἱ ἀποικίασλοιπὸν ἀπέβησαν τὸ κέντρον τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

5. Ἡ ἐνότης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Πρὸ τοῦ 7ου αἰῶνος οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχον κοινὸν ὄνομα. Τὸ ὄνομα Ἑλλην προῆλθεν ἐκ τῶν Σελλῶν τῆς Ἡπείρου καὶ ἡ διάδοσις αὐτοῦ σχετίζεται μὲ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων. Οἱ Ἕλληνες εἶχον συνείδησιν τῆς κοινῆς ἐθνότητός των (γλώσσα, συνήθειαι βίου, θρησκεία) ἀλλὰ πολιτικῶς δὲν συνηώθησαν. Τινὲς ὅμως συνηοῦντο μεταξύ των εἰς ὁμοσπονδίας περὶ μίαν πόλιν ἰσχυροτέραν τῶν ἄλλων. Τοῦτο συνέβη πρὸ πάντων μὲ τὴν Σπάρτην συνενώσασαν τὰς δωρικὰς πόλεις (γεωργικὰς τὸ πλεῖστον καὶ ἀριστοκρατικὰς) καὶ τὰς Ἀθήνας, αἵτινες συνηώσαν τὰς Ἴωνικὰς πόλεις (ἐμπορικὰς καὶ δημοκρατικὰς).

6. Αἱ δευτερεύουσαι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι.

Ἡ Μακεδονία. Οἱ Μακεδόνες κατ' ἀρχὰς ἦσαν χωρισμένοι κατὰ φυλὰς εἰς πολλὰς ἡγεμονίας. Τὰ παράλια αὐτῆς κατεῖχοντο ὑπὸ ἀποικῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος. Ὅλας τὰς ἡγεμονίας συνήνωσε κατόπιν εἰς ἓν βασίλειον ἡ φυλὴ τῶν Ὀρεστίων μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἐδεσσαν. Ἐπὶ Δαρείου ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας, καὶ συνεξεστράτευσαν μετὰ τοῦ Ξέρξου, ὅταν ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ὅμως αὐτοῦ ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των. Τὸ πολίτευμα τῶν Μακεδόνων ἦτο ἡ βασιλεία, ἥτις διοικεῖ τὴν χώραν μετὰ τῶν εὐγενῶν. Ὁ λαὸς ἀποτελεῖται ἐξ ἀγροτῶν.

Ἡ Θεσσαλία. Οἱ ἐκ τῆς Ἡπείρου Θεσσαλοὶ κατ' ἀρχὰς κατέλαβον ὅλην τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Φθιώτιδα, ἔπειτα ἐπεξέ-

τειναν τὴν κυριαρχίαν των εἰς τοὺς Δόλοπας καὶ εἰς τοὺς Μαλιεῖς. Ἄλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ συμπήξουν κράτος ἰσχυρόν. Ἐκάστη πόλις κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς μεγάλους γαιοκτῆμονας αὐτῆς, οἵτινες εἶναι ἀπόγονοι τῶν κατακτητῶν. Οἱ παλαιοὶ κάτοικοι ἔγιναν δοῦλοι καὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα τῶν κατακτητῶν (πενέσται). Ἐνίοτε εἰς ἡγεμονικὸς οἶκος ἀνεγνωρίζετο ὡς ἡγεμὼν ὅλης τῆς χώρας καὶ ὠνομάζετο ταγός. Συνήθως αἱ πόλεις ἐφιλονίκουν μεταξύ των.

Ἡ Ἡπειρος. Καὶ οἱ Ἡπειῶται ἦσαν διηρημένοι κατὰ φυλὰς καὶ ἡγεμονίας. Καὶ τούτους δὲ οἱ βασιλεῖς τῆς φυλῆς τῶν Μολοσσῶν συνήνωσαν εἰς ἓν κράτος.

Ἡ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία. Αὗται παρέμειναν ἡμιβάρβαροι καὶ ἐκυβερνῶντο κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν εὐγενῶν.

Δοκρίς, Δωρίς, Φωκίς. Καὶ αὗται διοικοῦντο κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν εὐγενῶν (Μαντεῖον τῶν Δελφῶν).

Βοιωτία. Κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν κατοικεῖτο ὑπὸ τῶν Μινυῶν, ὅτε ἀνεπτύχθη ὁ κρητικὸς πολιτισμός. Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἀχαιῶν ἀνεπτύχθη ὁ μυκηναϊκὸς πολυτισμός (Καδμεία, Ὁρχομενός), μετὰ δὲ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ἡ χώρα κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν. Αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἦσαν αὐτόνομοι καὶ ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν συνεδέοντο δὲ μὲ δημοσπονδίαν (βοιωτάρχαι) ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὸ 570 ὅμως αἱ Πλαταιαὶ ἀπεσπάσθησαν τῆς βοιωτικῆς δημοσπονδίας καὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ Εὐβοία. Αὕτη κατοικεῖτο ὑπὸ Ἰώνων καὶ εἰς αὐτὴν ἤκμασαν ἡ Χαλκίς καὶ ἡ Ἐρέτρια.

Ἡ Μεγαρίς καταληφθεῖσα ὑπὸ Δωριέων κατ' ἀρχὰς ὑπήγετο εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐπειτα ἔγινεν αὐτόνομος καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ἔγινε τύραννος αὐτῆς ὁ Θεαγένης. Μετὰ τὴν ἐξωσιν αὐτοῦ τὴν κυβέρνησιν ἔλαβον πάλιν οἱ ἀριστοκρατικοὶ Δωριεῖς.

Ἡ Κόρινθος. Ἡ Κόρινθος ἔνεκα τῆς θέσεώς της ἔγινε πλουσία διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας. Κατ' ἀρχὰς ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Βακχιαδῶν. Κατόπιν εἰς ἕξ αὐτῶν ὁ Κύψελος ἔγινε τύραννος. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Περίανδρος ἴδρυσεν ἀποικίαν εἰς Ποτίδαιαν καὶ ὑπέταξε τὴν Κέρκυραν. Μετὰ τὸν

Α. Χωραφᾶ, Περιλήψεις Ἱστορίας Α' Γυμνασίου

θάνατον αὐτοῦ ὁ λαὸς κατήργησε τὴν τυραννίαν. Ἐπειτα τὴν ἀρχὴν κατέλθον οἱ ὀλιγαρχικοί.

Ἡ Σικυῶν. Εἰς τὴν Σικυῶνα τὴν κυβέρνησιν εἶχον οἱ εὐγενεῖς Δωριεῖς. Τούτους ἀνέτρεψεν ὁ Ὀρθαγόρας καὶ ἔγινε τύραννος. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ὀρθαγόρα ἤρξαν ἑκατὸν ἔτη. Τελευταῖος ἦτο ὁ Κλεισθένης. Μετ' αὐτὸν ἔγινε δημοκρατία καὶ κατόπιν ὀλιγαρχία.

Φλιασία. Καὶ αὕτη μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν ἐβασίλευετο. Κατόπιν μετέβαλε τὸ πολίτευμά της εἰς ἀριστοκρατικὸν καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης.

Αἴγινα. Κατ' ἀρχὰς ὑπήχθη εἰς τὸ Ἄργος, κατόπιν ἔγινεν αὐτόνομος καὶ διέπρεψεν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς τέχνας. Μετεῖχε τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας.

Ἄργος. Τὸ Ἄργος κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἦτο ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν οἱ Δωριεῖς βασιλεῖς αὐτοῦ ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Ἀργολίδος καὶ ὑπήγαγον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των τὴν Κόρινθον, τὴν Σικυῶνα, τὴν Φλιασίαν καὶ τὴν Αἴγινα. Ἰδίως ἤκμασε τὸ Ἄργος, ὅταν ὁ Φεῖδων ἔγινε τύραννος. Οὗτος ἐκανόνισε τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ καὶ ἔκοψε νομίσματα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φεῖδωνος ἡ δύναμις τῆς βασιλείας περιορίσθη. Τότε καὶ ἡ δύναμις τοῦ Ἄργους ἔπεσε, αἱ δὲ ὑποτεταγμένα χῶραι ἀνέκτησαν τὴν αὐτονομίαν των.

Ἀχαΐα. Αὕτη δὲν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων. Καὶ ἐδῶ ὅμως κατελύθη ἡ βασιλεία καὶ αἱ πόλεις ἔγιναν αὐτόνομοι.

Ἥλις. Καὶ ἐδῶ ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως ἐπεκράτει ἡ βασιλεία. Ἐπειτα ἐπεκράτησεν ἡ ὀλιγαρχία. Οἱ Ἥλειοι τῇ βοήθειᾳ τῶν Σπαρτιατῶν ὑπέταξαν τὴν Πισαίην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Φεῖδων εἶχε δώσει τὴν προεδρείαν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, καὶ προσέτι τὴν Τριφυλίαν. Ἐκτοτε ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Μεσσηνία. Καὶ αὕτη εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Δωριέων, οἱ ὅποιοι ὅμως συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους καὶ ἔνεκα τῆς εὐφορίας τῆς χώρας ἔχασαν τὴν πολεμικὴν των ὁρμὴν. Διὰ τοῦτο δὲ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Ἀρκαδία. Αὕτη μόνον δὲν ἐταράχθη ἀπὸ τὰς μεταναστάσεις. Κατ' ἀρχὰς καὶ αὕτη ἐβασίλευετο, κατόπιν διεσπάρθη εἰς μι-

κράς πολιτείας κυβερνωμένας δημοκρατικῶς (Τεγέα, Μαντίνεια, Ὀρχομενός).

Κρήτη. Ἐφ' ὅτου τὸ ἐκεῖ ἐνιαῖον κράτος κατελύθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ κατόπιν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, ἡ Κρήτη διεσπάσθη εἰς πολλὰ κράτη κατὰ πόλεις, κυβερνώμενα ὑπὸ τῶν εὐγενῶν.

7. Ἡ Σπάρτη.

Ἡ Λακωνικὴ καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Δωριέων κατάκτησις αὐτῆς. Ἡ Λακωνικὴ κεῖται μεταξύ Πάρωνος καὶ Ταυγέτου καὶ διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Εὐρώτα. Εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλάδος ἐγκατεστάθησαν κατὰ πρῶτον οἱ Δωριεῖς παρὰ τὸν Εὐρώταν καὶ κατέλαβον τὴν Σπάρτην. Ἐκεῖθεν κατόπιν ἀγῶνων ἐνὸς αἰῶνος κατέκτησαν τὴν ἄλλην χώραν. Τὸ πλεῖστον τῆς γῆς διενεμήθησαν οἱ κατακτηταί. Οἱ παλαιοὶ κάτοικοι οἱ ἀντιτάξαντες μεγάλην ἀντίστασιν ἔγιναν δοῦλοι (εἰλωτες), οἱ ὑποταχθέντες εὐκόλως διέτηρησαν ἐλευθερίαν τινὰ (περίοικοι).

Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς κατὰ ταῦτα ἦσαν 3 εἰδῶν :

Οἱ Σπαρτιάται, οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, οἵτινες μόνοι ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν καὶ δὲν εἶχον ἄλλην ἀσχολίαν πλὴν τοῦ πολέμου. Ἀπέζων δὲ ἐκ τοῦ κλήρου του ἕκαστος, ὃν ἐκαλλέργουν οἱ εἰλωτες.

Οἱ περίοικοι ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας, ἀλλ' ἐστεροῦντο πολιτικῶν δικαιωμάτων. Ἐστρατεύοντο ὅμως καὶ ἐπλήρωνον φόρους.

Οἱ εἰλωτες ἦσαν δοῦλοι τοῦ κοινοῦ προσκολλημένοι εἰς τὰ κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν. Οὔτοι ἐστρατεύοντο ὡς ψιλοὶ, ἀλλὰ δὲν ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τῶν νόμων καὶ ἐπέεζοντο, ἵνα μὴ ἀποστατοῦν (κρυπτεία).

Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης. Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης διεμορφώθη κατὰ μικρόν. Ἀπέβη δὲ αὕτη ὀλιγοκρατικὸν καὶ στρατιωτικὸν κράτος ἕνεκα τοῦ ὀλιγαριθμοῦ τῶν κατακτητῶν.

Οἱ βασιλεῖς ἦσαν δύο. Οὔτοι ὠδήγουν τὸν στρατὸν ἐν πολέμῳ, ἐν εἰρήνῃ ὅμως οὐδεμίαν εἶχον δύναμιν (τιμαί).

Οἱ ἔφοροι ἦσαν 5 ἐνιαύσιοι καὶ εἶχον συγκεντρώσει εἰς χεῖρας τῶν ὅλην τὴν διοίκησιν.

Ἡ Γερουσία ἀπετελεῖτο ἐξ 28 γερόντων, ἐκλεγομένων ἰσοβίως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐκ τῶν δύο βασιλέων ὡς προέδρων. Ἔργον εἶχε νὰ προτείνῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν γνώμας καὶ νὰ δικάζῃ τὰς ποινικὰς ὑποθέσεις.

Ἡ Ἐκκλησία (ἀπέλλα) ἀπετελεῖτο ἐξ ὄλων τῶν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν πολιτῶν. Ἐνέκρινεν ἢ ἀπέρριπτε τὰς προτάσεις τῆς γερουσίας καὶ ἐξέλεγε τοὺς γέροντας καὶ τοὺς ἐφόρους.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδῶν. Οἱ Σπαρτιαῖται ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των προωρίζοντο νὰ γίνουιν στρατιῶται. Τὰ ἀνάπηρα τέκνα ἐξετίθεντο. Ἀπὸ 7 ἐτῶν ἀνιτρέφοντο δημοσίᾳ πολὺ σκληρῶς καὶ τοὺς συνήθιζον εἰς τὸ νὰ ὑπακούουν καὶ ὑποφέρουν τὴν πείναν καὶ ὅλας τὰς ταλαιπωρίας τοῦ πολέμου. Ἡ πνευματικὴ ἀγωγή περιορίζετο εἰς τὴν γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἀποστήθισιν ποιημάτων. Ὅμοίαν ἀνατροφὴν ἐλάμβανον καὶ αἱ κόραι.

Τὰ ἥδη τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Σπαρτιατῆς ἀπὸ 20 ἕως 60 ἐτῶν ἠσκέτο εἰς τὰ πολεμικά. Δὲν ἠδύνατο ἄνευ ἀδείας νὰ ἐξέλθῃ τῆς Λακωνικῆς ἢ νὰ ἔχῃ χρυσοὺν καὶ ἄργυρον. Ἐνεδύετο ἀπλῶς. Ὁφείλε νὰ σέβεται τοὺς γέροντας καὶ νὰ δμιλῇ ὀλίγα. Ὑπερχεοῦτο νὰ μετέχῃ τῶν συσσιτίων. Ἐν πολέμῳ δὲ ἔπρεπεν ἢ νὰ νικήσῃ ἢ νὰ φονευθῇ. Οἱ τρέσαντες ἦσαν ἄτιμοι.

Αἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης. — Οἱ μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Οἱ Σπαρτιαῖται μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Λακωνικῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Μεσσηνίας. Μετὰ δύο μακροχρονίους πολέμους διαρκέσαντας ἕνα αἰῶνα τὴν κατέκτησαν.

Οἱ πρὸς τοὺς Ἀρκάδας πόλεμοι. Οἱ Σπαρτιαῖται ἐπεχείρησαν νὰ ὑποτάξουν τοὺς Ἀρκάδας. Δὲν τὸ κατώρθωσαν ὅμως. Μόνον τοὺς Τεγεάτας ὑπεχρέωσαν τὸν 8ον αἰῶνα νὰ γίνουιν σύμμαχοί των.

Οἱ πρὸς τοὺς Ἀργεῖους πόλεμοι. Καὶ κατὰ τῶν Ἀργείων ἔκαμαν μακροὺς πολέμους καὶ ἐπὶ τέλους ἀφῆρσαν ἀπ' αὐτῶν τὴν Θυρέαν.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. Τὸν 8ον λοιπὸν αἰῶνα ἡ Σπάρτη ἀπέβη ἡ ἰσχυροτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶχεν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὅλην σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον.

8. Αἱ Ἀθήναι.

Ἡ Ἀττική: Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ τριγωνικὴν χερσόνησον μετὰ βάσιν τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα, διαφεύεται δὲ διὰ τῶν διατεμνόντων αὐτὴν ὀρέων Βριλησσοῦ, Ὑμηττοῦ καὶ Αἰγάλεω εἰς 4 τμήματα, τὴν Διακρίαν, τὴν Παραλίαν ἢ Μεσόγαιαν, τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνοσ.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι χώρα ἄγονος καὶ ἄνυδρος, ἀλλ' οἱ ὀλίγοι δημητριακοὶ αὐτῆς καρποὶ εἶναι ἐξαίρετοι, εὐδοκιμεῖ δ' ἐν αὐτῇ ἢ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας καὶ τῆς συκῆς. Συγχρόνως εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ναυτιλίας.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Ἡ χώρα κατοικεῖτο κατὰ κόμας αὐτοτελεῖς, αἱ ὁποῖαι ἔπειτα συνηνώθησαν. Κατὰ πρῶτον συνηνώθησαν οἱ ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἀθηνῶν συνοικισμοί, τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν πρὸς Δ. αὐτῆς λόφων (ἄρχαιοι κάτοικοι) καὶ τῆς Ἰωνίας (Ἰωνες), ἀλλὰ κατόπιν συγκρούσεως, εἰς ἣν ἐνίκησαν οἱ Ἰωνες (Παναθηναῖα). Κατόπιν οὗτοι ἠνάγκασαν καὶ τοὺς ἄλλους δήμους νὰ συνενωθοῦν μετ' αὐτῶν καὶ οἱ εὐγενεῖς των νὰ μετοικήσουν εἰς Ἀθήνας (Μετοίκια). Τότε δὲ διηρέθησαν εἰς 4 τοπικὰς φυλάς.

Κατάλυσις τῆς βασιλείας. Κατ' ἀρχὰς ἀνώτατος ἄρχων ἦτο ὁ βασιλεὺς. Κατὰ τὴν ἔνωσιν δὲ τῶν Ἰόνων προσετέθη καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν ὡς πολέμαρχος. Κατόπιν ἡ δύναμις αὐτῶν περιορίσθη ὑπὸ τῶν εὐγενῶν καὶ προσετέθη τρίτος ἄρχων αἰρετὸς ἐξ αὐτῶν ὁ ἐπώνυμος ἄρχων. Κατόπιν ἔγιναν καὶ οἱ τρεῖς αἰρετοὶ ἐκ τῶν εὐγενῶν, κατ' ἀρχὰς ἰσόβιοι, ἔπειτα διὰ 10 ἔτη καὶ τέλος δι' ἔν. Τότε προσετέθησαν καὶ 6 ἄλλοι ἄρχοντες, οἱ θεσμοθέται. Τοὺς ἄρχοντας ὅλους ἐκλέγει ἡ Βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀνώτατον δικαστήριον ἀποτελούμενον ἐξ ὧσων ἐξηργάμισαν ἄρχοντες.

Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία. Ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν εὐπατριδῶν τὸ πλῆθος ἐδυσφόρει, οἱ μὲν ναυτικοί, ἔμποροι καὶ βιομήχανοι, διότι ἔστεροῦντο πολιτικῶν δικαιωμάτων, οἱ δὲ ἀγρόται, διότι ἔστεροῦντο καὶ τούτων καὶ προσέτι ἢ καθ' ὀλοκληρίαν γῆς (πελάται ἢ ἐκτῆμοροι) ἢ ὀπωσδήποτε ἐπαρκοῦς γῆς (ζευγίται), ἐδανείζοντο δὲ ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωμάτων. Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἐξήτησε (636) νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ Κύλων καὶ ἀπεπει-

ράθη νά γίνη τύραννος, ἀλλ' ἀπέτυχεν (Κυλώνειον Ἔργον—Ἐπιμενίδης—Ἐξορία Ἀλκμεωνιδῶν).

Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας. Δημοκρατία.

Ἡ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος. Λόγω τῆς ἀθλίας καταστάσεώς του ὁ λαὸς ἤρχισε νά στασιάζη κατὰ τῶν εὐπατριδῶν. Τότε ἐξελέγη ὁ Δράκων πρὸς σύνταξιν νόμων (621). Οὗτος ἔδωσε πολιτικά δικαιώματα εἰς τοὺς πλουσίους ἀστούς. Ἰδρυσεν βουλὴν ἐκ 400 καὶ ἐκκλησίαν ἐκ τῶν δυναμένων νά στρατεύονται, ἀλλὰ καὶ προσέτι τὸ δικαστήριον τῶν Ἐφετῶν ἐκ 51 εὐπατριδῶν, περιορίσεν ὁμως καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Ἀρείου Πάγου. Τέλος κατέγραψε καὶ τὰ ἔθιμα εἰς νόμους (αὐστηρότης αὐτῶν).

Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος. Ὁ Δράκων δὲν ἐθεράπευσε τὰς ἀνάγκας τῶν ἀγροτῶν καὶ αἱ στάσεις ἐξηκολούθουν. Ὄθεν τὸ 594 ἐξέλεξαν νέον νομοθέτην τὸν Σόλωνα κατάλληλον διὰ τὸ ἔργον, διότι ἦτο μὲν εὐγενής, ἀλλ' εἶχε μετρίαν περιουσίαν, προσέτι δ' ἐθεωρεῖτο εἰς τῶν 7 σοφῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶχε προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του (ἀνάκτησις Σαλαμίνος).

Σεισάχθεια. Ὁ Σόλων πρῶτον ἀπέκοψεν ὅλα τὰ χρέη, ἠλευθέρωσε τοὺς ἐνικα αὐτῶν γενομένους δούλους, ἀπηγόρευσεν εἰς τὸ ἐξῆς τὸ δανεῖζειν μὲ ὑποθήκην τὰ σώματα καὶ ὥρισεν ἀνώτατον ὄριον ἰδιοκτησίας.

Διαιρέσις τῶν πολιτῶν. Διήρесе τοὺς πολίτας ἀναλόγως ὄχι τῆς καταγωγῆς ὡς μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ τῆς περιουσίας εἰς πεντακοσιομεδίμνους (500 μέτρα ἐτήσιον εἰσόδημα), ἱππεῖς (300), ζευγίτας (200) καὶ θῆτας.

Πολιτικά δίκαια. Ἀνάλογα πρὸς τὴν τάξιν ὥρισεν καὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ βάρη. Ὅλα τὰ φορολογικὰ καὶ στρατολογικὰ βάρη ἐπεβάρουν τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις (ἐστρατεύοντο ὡς ὀπλίται, οἱ 500μέδιμνοι δὲ καὶ ἱππεῖς καὶ ὡς ἱππεῖς, ἀλλὰ ἐξ αὐτῶν ἐξελέγοντο καὶ οἱ ἄρχοντες (οἱ 9 μόνον ἐκ 500μέδιμνων). Οἱ θῆτες ἐστρατεύοντο ὡς ψιλοὶ καὶ μετεῖχον μόνον ἐκκλησίας καὶ δικαστηρίων. Ἐξελέγοντο δὲ οἱ ἄρχοντες διὰ κλήρου ἐκ προκρίτων τῶν φυλῶν.

Ἐκκλησία. Αὕτη κατέστη ἡ κυρίαρχος τῆς πολιτείας, ἀπε-

τελείτο δὲ ἐξ ὄλων τῶν ὑπὲρ τὰ 20 ἔτη πολιτῶν καὶ ἀπεφάσισε περὶ τῶν μεγίστων τῆς πολιτείας.

Βουλὴ. Αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ 400, 100 ἐξ ἑκάστης φυλῆς, τὸ δ' ἔργον αὐτῆς ἦτο προβουλευτικόν.

Βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὁ Ἀρείος πάγος ἦτο ἐπότης τῶν νόμων καὶ τῆς πολιτείας καὶ ἀνώτατον φρονικὸν δικαστήριον.

Ἡλιαία. Αὕτη ἦτο δικαστήριον ἐξ 6 χιλ. πολιτῶν ἐκλεγόμενων διὰ κλήρου, διηροῖτο δὲ εἰς 10 τμήματα, ἐκ 500 ἕκαστον. Οἱ χίλιοι ἦσαν ἀναπληρωματικοί.

Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Σόλωνος. Ὁ Σόλων ἔκαμε καὶ ἄλλους νόμους προστατευτικούς τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας, τῶν τεχνῶν. Μετέβαλε δὲ ἐπὶ τὸ ἐλαφρότερον τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ καὶ τὰ νομίματα. Τέλος ἔκαμε νόμους διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν πολυτέλειαν.

Ἀποδημία τοῦ Σόλωνος. Ὁ Σόλων δυσηρέστησε διὰ τῶν νόμων του ὡς μετριοπαθῆς ὄλας τὰς τάξεις καὶ ἐπέτετο νὰ μεταβάλλῃ αὐτούς. Διὰ τοῦτο ἔφυγεν ἐξ Ἀθηνῶν (10 ἔτη).

Ἡ τυραννίς. Εἰς τὴν πόλιν διεμορφώθησαν 3 κόμματα : τῶν πεδιακῶν (ἀριστοκρατικοί) ἀποτελούμενον ἐκ τῶν γαιοκτημόνων, τῶν παραλίων (ὑπὲρ τοῦ Σολωνείου πολιτεύματος) ἐκ τῶν ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν, τῶν διακρίων (δημοκρατικοί) ἐκ τῶν ἀγροτῶν.

Πεισίστρατος. Ἐκ τῶν ἐρίδων τῶν κομμάτων ἐπωφελήθη ὁ ἀρχηγὸς τῶν διακρίων Πεισίστρατος καταλαβὼν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ γενόμενος τύραννος (560). Οὗτος διώκησε καλῶς, ἐπροστάτευσε τοὺς γεωργοὺς καὶ ἐξωρᾶίσε τὴν πόλιν (Ναὸς Πολιάδος, Ἐννεάκρουνος, Ναὸς Ὀλυμπίου Διός, καταγραφή ποιημάτων Ὅμηρου).

Πεισιστρατίδαι. Τὸν Πεισίστρατον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἴππίας (527—510). Καὶ οὗτος κατ' ἀρχὰς διώκει συνειῶς. Μετὰ τὴν δολοφονίαν. ὁμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἴπάρχου ὑπὸ τοῦ Ἀρμόδιου καὶ Ἀριστογείτονος κατέστη τυραννικός. Οἱ Ἀλκμεωνίδαι βοηθοῦμενοι ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἐξεδίωξαν αὐτόν.

Συμπλήρωσις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένου. Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα ἀνταγωνισμόν τῶν κομμάτων ἐπεκράτησαν οἱ δημοκρατικοί, ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν Κλεισθένης με-

τερρύνθιμι τὸ πολίτευμα ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον (508). Ἔδωκεν εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς πολιτικά δικαιώματα, καὶ τοὺς κατένειμεν εἰς 10 φυλάς, μὲ πολίτας ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τῆς Ἀττικῆς. Τὴν βουλὴν ἀπῆρτισεν ἐκ 500, 50 ἕξ ἐκάστης φυλῆς. Τέλος καθώρισε νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος 10 στρατηγοὶ καὶ ἔκαμε τὸν νόμον τοῦ ὀστρακισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε' Π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ

---

1. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἔχει πλέον καθορισθῆ ὠρισμένος ἀριθμὸς θεῶν. Εἰσάγεται ἡ ἰδέα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ συνδυάζεται μὲ τὴν λατρείαν τῆς Δήμητρος. Ἡ λατρεία εἶναι ἡ αὐτή. Κέντρον τῶρα αὐτῆς εἶναι ὁ ναὸς ὡς κατοικία τοῦ θεοῦ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν τέμενος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦτο ὁ βωμὸς. Ὁ ἱερεὺς ἐθεωρεῖτο ὡς φύλαξ τοῦ ναοῦ καὶ ἐπιμελητῆς αὐτοῦ. Οἱ ἀγῶνες ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν, ὡς βραβεῖα δὲ εἰς αὐτοὺς εἶναι ἀτλοῦς στέφανος. Τὰ μαντεῖα δὲ ἀποκτοῦν ἰδιαιτέραν σημασίαν.

Ἐκάστη πόλις ἔχει τοὺς ναοὺς τῆς. Τινὲς ὁμῶς προσελκύουν καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ πόλεων καὶ δημιουργοῦνται αἱ ἀμφικτιονίαι, ἄλλοι δὲ γίνονται πανελλήνιοι διὰ τὴν φήμην ἢ τῶν μαντείων τῶν ἢ τῶν ἀγῶνων τῶν.

2. Ἀμφικτιονίαι.

Οὔτω ἐλέγοντο αἱ συνενώσεις πολλῶν γειτονικῶν πόλεων πρὸς ἀμοιβαίαν προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν, προῆλθον δὲ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς προστασίας ὑπὸ τῶν γειτόνων ἐνὸς ἱεροῦ, κατόπιν δὲ ἔλαβον πολιτικὸν χαρακτῆρα. Κυριώτεραι ἀμφικτιονίαι

ἦσαν τῆς Καλαυρίας, τῆς Μυκάλης, τῆς Κνίδου, ἐπισημότεραι δὲ τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δήλου.

Τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ ἦτο πλήρες ἀφιερωμάτων. Ἐκεῖ ἐτελοῦντο τὰ Πύθια. Πρὸς προστασίαν τοῦ ναοῦ καὶ διοργάνωσιν τῶν ἀγῶνων ἐγένετο συμβούλιον ἀπὸ τοὺς 2 ἀντιπροσώπους (Ἰερομνήμων, Πιθαγόρας) πού ἔστειλε κάθε πόλις μετέχουσα τῆς ἀμφικτιονίας. Τὸ συμβούλιον συνήρχετο δις τοῦ ἔτους εἰς τὴν Ἀνθήλην καὶ εἰς τοὺς Δελφούς.

Τὸ ἱερὸν τῆς Δήλου συνήγωνε τοὺς Ἴωνας τῶν νήσων καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐδῶ ἀρχαιότατα ἐτελοῦντο ἑορταὶ πρὸ τοῦ βωμοῦ τῶν κεράτων. Κατόπιν κατεσκευάσθησαν ναοὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος. Κατὰ τὰς ἑορτὰς αὐτὰς ὄλοι οἱ Ἴωνικοὶ λαοὶ ἔστειλον θεωρίας.

3. Μαντεῖα.

Ταῦτα ἦσαν πολλά. Κυριώτατον ἦτο τὸ τῶν Δελφῶν ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ, τὸ ὁποῖον ἔγινε σὺν τῷ χρόνῳ πανελληνίον (Πυθία—Χρησμοί).

4. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Οὗτοι ἦσαν τέσσαρες, τὰ Πύθια ἐν Δελφοῖς, τὰ Νέμεια ἐν Ἀργολίδι, τὰ Ἴσθμια ἐν τῷ Ἴσθμῳ τῆς Κορίνθου καὶ τὰ Ὀλύμπια ἐν Ἡλιδι.

Τὰ Ὀλύμπια. Ταῦτα ἦσαν οἱ περιφημότεροι πανελληνιοὶ ἀγῶνες. Ἐγίνοντο εἰς τὴν Ὀλυμπίαν τῆς Ἡλίδος καθ' ἕκαστον ἕκτον ἔτος πρὸς τιμὴν τοῦ Διός. Συνέρρεον ἐνταῦθα Ἕλληνες ἐκ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ἰδρῦθησαν δὲ ἐνταῦθα ἄπειροι ναοὶ καὶ ἀγάλματα. Ἡ ἑορτὴ διήρκει 5 ἡμέρας. Τὸ κυριώτατον ἀγώνισμα ἦτο ὁ δρόμος ὡς παλαιότατον. Ἄλλα ἦσαν ἡ πάλη, ἡ πυγμαχία, τὸ παγκράτιον, τὸ πένταθλον, ἀρματοδρομαίαι κτλ. Τὸ βραβεῖον ἦτο στέφανος ἐλαίας. Ὁ ὀλυμπιονίκης ἀπελάμβανε μεγάλας τιμᾶς. Αἱ ὀλυμπιάδες ἔγιναν κοινὴ δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας χρονολογικὴ περίοδος. Πρῶτη θεωρεῖται ἡ τοῦ 776, ὅτε ἤρχισεν ἡ καταγραφὴ τῶν ὀλυμπιονικῶν.

5. Ἡ τέχνη.

Ἡ τέχνη ἀναπτύσσεται ἤδη κατὰ πρῶτον εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ ἀρχιτεκτονική, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν πλέον ἀνάκτορα, στρέφεται εἰς τοὺς ναοὺς ὡς κατοικίας τῶν θεῶν. Οἱ ναοὶ κτίζονται μὲ τὸ σχέδιον ἐκείνων καὶ τοποθετεῖται ἐντὸς αὐτῶν τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Οἱ τύποι αὐτοῦ εἶναι ὁ ναὸς ἐν παραστάσιν, ὁ πρόστυλος, ὁ ἀμφιπρόστυλος καὶ ὁ περίπτερος. Εἶναι ὅλοι χρωματισμένοι. Διαφέρουν καὶ ὡς πρὸς τοὺς ὀρθομῶς οἱ ὁποῖοι εἶναι τρεῖς, ὁ δωρικός, ὁ ἰωνικός καὶ ὁ κορινθιακός. Οἱ ναοὶ τῆς περιόδου αὐτῆς ἐξηφανίσθησαν. Λείψανα σώζονται εἰς Σελινοῦντα, Συρακούσας, Ἀκράγαντα καὶ Ποσειδωνίαν.

Ἡ γραφικὴ εἶναι γνωστὴ μόνον ἐκ τῶν ἀγγείων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐσχεδίαζον σκηνὰς ἐκ τῆς μυθολογίας, κύκλους, ῥόδα, ζῶα κ.λ.π.

Ἡ γλυπτικὴ προοδεύει, α') διότι ἔπρεπε νὰ κατασκευάζωνται ἀγάλματα τῶν θεῶν διὰ τοὺς ναοὺς (αἱ μορφαὶ αὐτῶν ἐδημιουργήθησαν διὰ τῆς ποιήσεως, πρότυπα δ' εἶχον τὰ γυμνά σώματα ἰδίως εἰς τὰς παλαίστρας), β') διότι ἔπρεπε ὁ ναὸς νὰ διακοσμηθῇ εἰς τὸ διάζωμα καὶ τὰ ἀετώματα, γ') διότι προσέφερον εἰς τοὺς ναοὺς οἱ πιστοὶ ἀγάλματα νέων ἢ νεανίδων, δ') διὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἐπιτυμβίων ἀγαλμάτων, ε') διὰ τὴν ἀφθονίαν τοῦ μαρμάρου.

Τὰ ἀρχαιότερα ἀγάλματα ἦσαν ξύλινα ἄτεχνα. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐγίνοντο τεχνικώτερα ἐκ μαλακοῦ λίθου, κατόπιν ἐκ μαρμάρου καὶ χαλκοῦ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐντεῦθεν ἡ τέχνη μετεδόθη καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, Κρήτην, Σικυῶνα, Σπάρτην, Ὀλυμπίαν, Κόρινθον, Αἴγιναν, Ἀθήνας (ἀγάλματα εὐρεθέντα χωσμένα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν).

6. Ἡ ποίησις.

Μὲ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς βασιλείας ἐξέλιπε καὶ τὸ ἔπος. Ἦδη μὲ τὰς ἐσωτερικὰς διαμάχας ἐμφανίζεται ἡ λυρική ποίησις ἐκφράζουσα συναισθήματα, πάθη καὶ γνώμας τοῦ ἀνθρώπου.

Περιφημότεροι λυρικοί : Καλλίνος, Τυρταῖος, Ἄρχιλοχος, Σαπφώ, Σόλων, Σιμωνίδης, Πίνδαρος.

7. Ἡ φιλοσοφία.

Κατὰ τὸν βον αἰῶνα ἀναφαίνονται οἱ πρακτικοὶ 7 σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος (Θαλῆς, Βίας, Πιττακός, Σόλων) καὶ ἡ φυσικὴ φιλοσοφία, (Θαλῆς, Πυθαγόρας, Ξενοφάνης).

8. Ἡ γραφή

Τὴν γραφὴν οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας πρὸ τοῦ 9οῦ αἰῶνος. Τὸν 7ον ἡ γραφὴ ἔν Ἑλλάδι ἦτο κοινή.

9. Ἰδιωτικὸς βίος.

Ὁ ἰδιωτικὸς βίος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶναι ἀκόμη ἀπλούστερος ἢ κατὰ τὴν προηγουμένην.

Οἰκίαι μικραὶ καὶ χαμηλαί. **Ἐπίπλωσις** ἡ ἀπολύτως ἀναγκαία. Κυριώτερον ἐπιπλον ἡ κλίνη λόγῳ τῆς συνηθείας νὰ τρώγουν ἐξαπλωμένοι. Αἱ τράπεζαι χαμηλαί. Ὁ φωτισμὸς δι' ἐλαίου.

Τὰ ἀγγεῖα γίνονται καὶ ἐκ μετάλλου.

Ἡ **ἐνδυμασία** εἶναι ἡ αὐτὴ (χιτῶν, ἱμάτιον, ὑποδήματα). Τὰ κοσμήματα ἀφίνονται εἰς τὰς γυναῖκας. Οἱ ἄνδρες φοροῦν μόνον δακτύλιον ὡς σφραγίδα.

Ἡ **τροφὴ** ἀπλουστάτη, (ἄρτος, ὄσπρια, κρόμμυα, πράσα, σῦκα, ἐλαῖαι, ἔλαιον, ἰχθῦς, πτηνά). Ὁ οἶνος ἐπίνετο πάντοτε κεκραμένος. Τὰ συμπόσια ἐφαιδρύνοντο μὲ συζητήσεις, ἄσματα καὶ παιγνίδια.

Ὁ **γάμος** ἐπεβάλλετο διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ γένους. Ἐλείπει τέκνων ἐγένετο υἱοθεσία. Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς βελτιοῦται.

Ὡς πρὸς τοὺς **νεκροὺς** ἐπικρατεῖ καὶ ἡ καῦσις καὶ ἡ ταφή. Ἐπὶ τῶν τάφων τίθενται ἀγγεῖα μεγάλα, κατόπιν στήλαι μαρμαρίνοι μὲ εἰκόνας τοῦ νεκροῦ ἢ ζώων.

Ἡ ἀγωγή τῶν νέων ἀφίνεται εἰς τοὺς γονεῖς (πλὴν εἰς τὴν

Σπάρτην) καὶ σκοπὸν ἔχει τὴν ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Οἱ παῖδες ἀπὸ 7 ἐτῶν ἕως 18 ἐφοίτων εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ τὰς παλαίστρας.

Ἡ δικαιοσύνη. Τὰ ἐγκλήματα ἤδη θεωροῦνται δημόσια ἀδικήματα καὶ ὑπεύθυνος εἶναι μόνος ὁ ἀδικήσας. Ἦδη λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ περιστάσεις τοῦ φόνου καὶ αἱ προθέσεις τοῦ αὐτουργοῦ.

10. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος.

Ὁ στρατὸς ἀποτελεῖται ἐκ πολιτῶν ὑποχρέων εἰς στρατεύειν ἀπὸ 20 ἕως 60 ἐτῶν. Ἡ ἄσκησις γίνεται ἀπὸ 18—20 ἐτῶν. Ἡ κυριωτέρα δύναμις τοῦ στρατοῦ εἶναι οἱ ὀπλιται, οἱ ὁποῖοι τάσσονται εἰς φάλαγγα βάθους 8 ἀνδρῶν. Τὸ ἵππικὸν θεωρεῖται δευτερεῦον. Τὰ ὄπλα εἶναι τὰ αὐτὰ τῆς προηγουμένης περιόδου.

Τὸ ναυτικὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ πεντηκοντόρους. Τελευταίως ἀναφαίνονται καὶ αἱ τριήρεις.

11. Βιομηχανία, ναυτιλία, ἐμπόριον, νομίσματα.

Οἱ Ἕλληνες ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀφαιροῦν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Σπουδαιότεραι ἐμπορικαὶ πόλεις εἶναι ἡ Μίλητος, ἡ Φώκαια, ἡ Σάμος, ἡ Χαλκίς, ἡ Ἐρέτρια, ἡ Κόρινθος, ἡ Αἴγινα, τὰ Μέγαρα, ἡ Κέρκυρα, αἱ Συράκουσαι, ὁ Τάρας. Εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου συνετέλεσεν ἡ ἐφεύρεσις τοῦ νομίσματος. Ταῦτα ἐφεῦρον οἱ Λυδοί. Ἐξ αὐτῶν μετέδοθη ἡ χρῆσις των εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἔνθεν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὅπου τὸ πρῶτον νομισματοκοπεῖον ἔγινεν ἐπὶ Φεΐδωνος εἰς τὴν Αἴγιναν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Κυριώτεραι χρονολογίαι.

Ἴωνικὴ ἐπανάστασις 500-494. — Ἐκστρατεία Μαρδονίου 493. — Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος 490. — Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν 480 (Ἰούλιος). — Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος 480 (7βριος). — Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν 479. — Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης 479.

1. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας.

Οἱ Ἕλληνες ἀποικοι, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, κατ' ἀρχὰς ἔκαμαν μακροὺς ἀγῶνας μετὰ τοὺς ἐγγυωρίους. Κατόπιν ἐπεδόθησαν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ ἐπλούτησαν, ἀλλὰ ἔχασαν καὶ τὴν πολεμικὴν τῶν ὁρμῆν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἐπωφελήθη ὁ βασιλεὺς τῶν Λυδῶν Κροῖσος καὶ ὑπέταξεν αὐτοὺς (563). Ἐπειτα ἐσχηματίσθη τὸ κράτος τῶν Περσῶν (Κῦρος—Καμβύσης—Δαρεῖος), τὸ ὁποῖον ὑπέταξεν ὅλα τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς, Μήδους, Βαβυλωνίους, Αἰγυπτίους, Λυδοὺς. Εἰς αὐτὸ ὑπετάχθησαν καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, ἀλλὰ τότε ὑπεβλήθησαν εἰς τυράννους.

2. Ἴωνικὴ ἐπανάστασις.

Τὸ 500 ἐξ ἀφορμῆς τοῦ περιορισμοῦ εἰς τὰ Σούσα τοῦ τυράννου τῆς Μιλήτου Ἰστιαίου, αἱ Ἴωνικαὶ ἀποικίαι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Μιλήτου ἐπαναστατοῦν. Οἱ Σπαρτιᾶται ἀρνοῦνται εἰς αὐτοὺς βοήθειαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν μικρὰν βοήθειαν, ὁμοίως καὶ οἱ Ἐρετριεῖς. Οἱ ἐπαναστάται μετὰ τοὺς Ἀθηναίους ἐκυρίευσαν καὶ ἔκαυσαν τὰς Σάρδεϊς. Κατόπιν ὅμως ἐνίκηθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔφυγον. Κατόπιν τοῦτου ἡ ἐπανάστασις ἐσβέσθη, ἡ δὲ Μίλητος κατεστράφη ὑπὸ τῶν Περσῶν.

Ἡ Ἴωνική ἐπανάστασις ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ἐκστρατεύσουν οἱ Πέρσαι ἐναντίον τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

3. Ἡ Περσικὴ ἐπιδρομὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Δαρεῖος μετὰ τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Σκυθῶν εἶχεν ὑποτάξει τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδοσίαν. Τώρα μὲ τὴν Ἴωνικὴν ἐπανάστασιν ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος. Τὸ 494 ἀπέστειλε τὸν Μαρδόνιον μὲ στρατὸν καὶ στόλον, ἀλλ' οὗτοι κατεστράφησαν εἰς τὸ ὄρος Ἄθω. Διὰ τοῦτο ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζεται διὰ μεγάλην ἐκστρατείαν.

Εὐτυχῶς αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχον ὀργανωθῆ καὶ πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς καὶ εἶχον ἀποκτήσει φρόνημα. Δύο δὲ ἐξ αὐτῶν ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι ἦσαν πολὺ ἰσχυραὶ καὶ ἠδύνατο νὰ συγκεντρώσουν τὰς ἄλλας.

4. Ἐκστρατεία Δάτιδος καὶ Ἀρταφέρνης.

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος.

Ὁ Δαρεῖος τὸ 490 στέλλει καὶ δεύτερον στρατὸν ὑπὸ τὸν Δάτιν καὶ Ἀρταφέρνην, ἀλλ' ἤδη διὰ τοῦ Αἰγαίου. Οὗτος ἀνερχόμενος εἰς 100 χιλ. ἄνδρας κυριεύσας τὴν Νάξον καὶ τὴν Ἐρέτριαν προσορμίζεται εἰς τὸν Μαραθῶνα.

Οἱ Ἀθηναῖοι (10 χιλ.) σπεύδουν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ παρατάσσονται ἀπέναντι τῶν Περσῶν. Ὁ Μιλτιάδης, εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν, πείθει τοὺς ἄλλους νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως χωρὶς νὰ ἀναμείνουν τὴν ζητηθεῖσαν συνδρομὴν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ μόνη ἔλθοῦσα εἰς αὐτοὺς βοήθεια ἦτο 1000 Πλαταιέων. Ἡ μάχη ἀποφασίζεται. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέρχονται κατὰ τῶν Περσῶν δρομαίως καὶ τοὺς ἀναγκάζουν νὰ ἐπιβασθοῦν εἰς τὰ πλοιά των. Κατόπιν ἐπιστρέφουν εἰς τὰς Ἀθήνας, πρὶν ἢ λάβῃ καιρὸν νὰ καταφθάσῃ ὁ ἐκεῖ διευθυνθεὶς Περσικὸς στόλος.

5. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Ὁ Μιλτιάδης ἐν τινὶ ἐκστρατείᾳ ἀτυχεῖ κατὰ τῆς Πάρου πληγώνεται καὶ ἐκ τοῦ τραύματος ἀποθνήσκει. Μετὰ τὸν θά-

νατον αὐτοῦ ἀναδεικνύονται δύο ἄνδρες, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀντίθετοι κατὰ τὸν χαρακτῆρα. Ὁ Ἀριστείδης ἦτο ἥρεμος, συντηρητικὸς, φιλοδίκαιος. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο δραμητικὸς, μεταρρυθμιστὴς καὶ εἰς τὰ μέσα του ὄχι ἐκλεκτικὸς. Ἐπεκράτησεν ὁ Θεμιστοκλῆς. Τῇ συμβουλῇ δὲ αὐτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι κατασκευάζουν στόλον ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυραίου.

6. Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Προπαρασκευαὶ τῶν Περσῶν. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα Δαρεῖον Ξέρξης παρασκευάζει νέαν μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος (διόρυξις Ἰσθμοῦ Ἀθῶν, κατασκευὴ δύο γεφυρῶν ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου). Τὸ 480 διαβιβάζει τὸν στρατὸν εἰς τὴν Εὐρώπην (ὑπὲρ τὸ ἕν ἑκατομ.). Παρὰ τὸν στρατὸν πλέει καὶ ὁ στόλος ἐκ 1200 πλοίων.

Προπαρασκευαὶ τῶν Ἑλλήνων. Μέρος τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος συνασπίζεται πρὸς ἀντίστασιν καὶ ἐν συνεδρίῳ εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἀναγνωρίζουν ἡγεμόνα τὴν Σπάρτην. Ἐκεῖ ἀποφασίζεται ὁ στρατὸς μὲν Πελοποννησίων νὰ καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας, ὅλος δὲ ὁ ἑλλ. στόλος νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν (Ἰούλιος 480). Ἐνταῦθα συνεκεντρώθησαν μόνον 4 χιλιάδες Πελοποννήσιοι (300 Σπαρτιάται ὑπὸ τὸν Λεωνίδα), καὶ δύο χιλ. Θεσπιεῖς, Λοκροί, Φωκεῖς. Μετὰ ἡρωϊκὴν ἄμυναν οἱ Ἕλληνες περικυκλοῦνται. Οἱ ἄλλοι τότε ἀπεχώρησαν. Ἐμείνε μόνον ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας καὶ οἱ Θεσπιεῖς, καὶ ἐφρονεύθησαν ὅλοι.

Αἱ ναυμαχίαι τοῦ Ἀρτεμισίου. Ἐνταῦθα ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀντέστη εἰς τὸν περσικόν. Μετὰ τὴν μάχην ὅμως τῶν Θερμοπυλῶν ἀπεχώρησε καὶ οὗτος.

Εἰσβολὴ τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Πέρσαι διελάσαντες τὴν Στερεὰν ἐφθασαν εἰς τὴν Ἀιτικὴν. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν των. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος συνεκεντρώθη εἰς τὴν Σαλαμίνα. Οἱ Πέρσαι κατέλαβον καὶ ἔκαυσαν τὰς Ἀθήνας.

Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας. Οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι ἤθε-

λον νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Σαλαμίνα. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἤθελε νὰ ναυμαχήσουν ἐκεῖ. Εὐτυχῶς οἱ Πέρσαι τοὺς ἐπερικύκλωσαν καὶ ἠναγκάστησαν νὰ μείνουν ἐκεῖ. Εἰς τὴν ναυμαχίαν οἱ Ἕλληνες βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ στενοῦ τοῦ γόρου ἀπέβησαν νικηταί. Ὁ Ξέρξης φοβηθεὶς φεύγει μὲ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ στρατοῦ του ἐκ τῆς Ἑλλάδος διὰ ξηρᾶς (7βριος 480).

Ἡ παρὰ τὰς Πλαταιὰς μάχη (479). Ὁ Μαρδόνιος ἔμεινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ 300 χιλ. ἀνδρῶν, καὶ τὸ ἔαρ ἀνανέωσε τὸν πόλεμον. Κατέλαβε καὶ ἐκ δευτέρου κατέστρεψε τὰς Ἀθήνας. Τέλος οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγκάζουν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ πέμψουν τὸν στρατόν των ἔξω τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βασιλεῖα τῆς Σπάρτης Πανσανίαν συνεκεντρώθη παρὰ τὰς Πλαταιὰς, ὅπου εἶχε μεταβῆ ὁ Μαρδόνιος. Ἐνταῦθα, ἂν καὶ οἱ Ἕλληνες προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν χωρισμένοι ἐκ στρατηγικοῦ των σφάλματος, ἀπέβησαν νικηταί, ἔγιναν κύριοι τοῦ στρατοπέδου τῶν Περσῶν καὶ ἐφόνευσαν σχεδὸν αὐτοὺς ὅλους.

7. Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τὸν Περσικὸν στόλον παρὰ τὴν Μυκάλην καὶ κατέσρεψαν αὐτόν.

8. Ἡ μάχη τῆς Ἰμέρας.

Συγχρόνως καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Σικελίας ἐνίκησαν τοὺς ἐκεῖ ἐπιτεθέντας κατ' αὐτῶν Καρχηδονίους.

9. Χαρακτηρισμὸς τῶν Περσικῶν πολέμων.

Οὗτοι εἶναι ὁ πρῶτος τῶν μεταξὺ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης ἀγώνων. Κατ' αὐτοὺς συνεκρούσθησαν δύο ἀντίθετοι κόσμοι, ὁ ἑλληνικὸς ὀλιγαριθμὸς, ἀλλ' ἠσκημένος εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ μὲ φιλελεύθερον φρόνημα καὶ ὁ βαρβαρικὸς πολυπληθὴς ἀλλ' οὐδένα ἔχων ἠθικὸν θεσμόν. Κατ' αὐτοὺς ἡ ἠθικὴ δύναμις ἐνίκησε τὴν ὑλικὴν βίαν. Ἡ νίκη δὲ αὕτη ἐδημιούργησε τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κυριώτεροι χρονολογίαι

Ἀνοικοδόμησις τῶν Ἀθηνῶν 478.—Καταρτισμὸς συμμαχίας τῶν Ἀθηνῶν 478. — Νίκαι Κίμωνος παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα 465. — Γ' Μεσσηνιακὸς πόλεμος 464—454.—Θάνατος Κίμωνος 449.

1. Ἡ τείχισις Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν Σπαρτιατῶν ἀνεγείρουν τῇ συμβουλῇ τοῦ Θεμιστοκλέους νέον τεῖχος εὐρύτερον περὶ τὴν πόλιν των. Ὡσαύτως τειχίζουσι καὶ τὸν Πειραιᾶ. Βραδύτερον ἐπὶ Κίμωνος ἔκτισαν τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ ἐπὶ Περικλέους τὸ διὰ μέσου τρίτον, καὶ οὕτω ἀπενήλωσαν τὴν πόλιν.

2. Πausανίας καὶ Θεμιστοκλῆς.

Ὁ Πausανίας ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων κυριεύσας τὸ Βυζάντιον διενοήθη νὰ γίνῃ τύραννος τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς τοῦτο ἤρχισε νὰ συνεννοῆται μὲ τοὺς Πέρσας. Ἀνακληθεὶς εἰς Σπάρτην κατέληξεν εἰς τὸ νὰ θανατωθῆ (467).

Εἰς τὸν ὄλεθρον παρεσύρθη καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη ἐπισκιασθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος καὶ εἶχεν ἔξοστρακισθῆ (470). Κατηγορηθεὶς ἤδη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του ὅτι εὐρίσκειτο εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Πausανίου ἔφυγεν ἔκ τῆς Ἑλλάδος καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλεῆ τῶν Περσῶν, ὅστις τὸν ἐδέχθη καλῶς. Ἐνταῦθα ἀπέθανε τὸ 460.

3. Ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων.

Καταρτισμὸς τῆς συμμαχίας. Οἱ Ἕλληνες τῶν νήσων καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀσίας μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Πausανίου ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν, διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου. Ὁ Ἀριστείδης δὲ
Α. Χωροφᾶ, Περιλήψεις Ἱστορίας Α' Γυμνασίου 3

διωργάνωσε τὴν συμμαχίαν ταύτην μὲ κέντρον τὴν Δῆλον (478) ὀρίσας τὰ χρήματα καὶ τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα θὰ συνεισέφερον ἑκάστη πόλις.

Μετατροπὴ τῆς συμμαχίας εἰς ἡγεμονίαν. Ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων ταχέως μετεβλήθη εἰς ἡγεμονίαν, διότι οἱ περισσότεροι σύμμαχοι ἐπροτίμησαν νὰ εἰσφέρουν μόνον χρήματα ἀντὶ πλοίων καὶ ἀνδρῶν, τινὲς δὲ θελήσαντες νὰ ἀποχωρήσουν ὑπετάχθησαν διὰ τῆς βίας.

Διοίκησις τῆς συμμαχίας. Ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων περιελάμβανε 300 πόλεις καὶ πλεόντων 2 ἑκ. πληθυσμοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι συνεκράτουν αὐτήν : α') διὰ τῶν κληρουχιῶν, β') διὰ τῆς εἰς τὰ ἔσωτερικὰ τῶν πόλεων ἐπεμβάσεως, γ') διὰ τῆς δικαιοσύνης ἀπονεμομένης ἐν Ἀθήναις, δ') διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῆς ναυτικῆς τῶν δυνάμεως.

4. Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι κατὰ τῶν Περσῶν. Ῥῆξις μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν.

Ὁ Κίμων καὶ αἱ νίκαι αὐτοῦ παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα. Μετὰ τὸν Ἀριστείδην τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἔλαβεν ὁ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου. Οὗτος ἔκαμε μεγάλας ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ τέλος κατέστρεψε τὸν Περσικὸν στόλον καὶ στρατὸν παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα (465).

Τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων ἐξετείνετο εἰς ὅλον τὸ Αἰγαῖον καὶ τὰς ἀκτὰς αὐτοῦ. Προσέει δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των καὶ εἰς τὴν Στερεάν, τὸν Ἴσθμὸν καὶ τὴν Πελοπόννησον, ἐπῆλθον δὲ καὶ ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου, ἧς ἐπὶ στιγμήν κατέλαβον τὴν Μέμφιν. Ἐκ τούτου ἀνησυχούν οἱ Σπαρτιαῖται, ἀλλ' εἶχον ἔσωτερικοὺς περισπασμούς.

Ἐκ τινος ἰσχυροῦ σεισμοῦ ἐν Σπάρτῃ οἱ Μεσσήνιοι ἐπανεστάτησαν (464). Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ συμβουλήν τοῦ Κίμωνος ἔδραμον εἰς βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλ' ἀπεπέμφθησαν ἐκ καχυποψίας. Ὁ Κίμων ἐξωρίσθη, οἱ δὲ Μεσσήνιοι μόλις μετὰ 10ετίαν κατεβλήθησαν. Ἡδη ἐν Ἀθήναις ἐπικρατοῦν οἱ δημοκρατικοὶ ὑπὸ τὸν Περικλέα.

Ἐκστρατεία κατὰ Κύπρου Κίμωνος καὶ θάνατος αὐτοῦ. Τὸ 452 ὁ Κίμων ἀνεκλήθη καὶ ἤρχισε πάλιν τὸν ἀγῶνα κατὰ

των Περωων. Εις την πολιορκίαν όμως του Κιτίου της Κύπρου απέθανε (Κιμώνειος ειρήνη ανύπαρκτος).

Ἀποστασία των συμμάχων των Ἀθηναίων. Τριακονταετείς σπονδαὶ ὑποκινήσει τῶν Σπαρτιατῶν οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων Βοιωτοί, Μεγαρεῖς, Εὐβοεῖς ἐπαναστατοῦν. Οἱ Σπαρτιατᾶται εἰσβάλλουν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Οἱ Ἀθηναῖοι κυριεύουν τὴν Εὐβοίαν, ὅλους ὅμως τοὺς ἄλλους ἡπειρωτικούς συμμάχους των ἐγκαταλείπουν καὶ συνάπτουν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας τριακονταετῆ εἰρήνην (445).

Μὲ τὰς σπονδὰς αὐτὰς ἡ Ἑλλὰς διαιρεῖται εἰς δύο κράτη τὸ ἡπειρωτικὸν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὸ θαλάσσιον τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτο ἦτο ἔργον τῆς πολιτικῆς τοῦ Περικλέους, ὅστις κατενόησεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔπρεπε νὰ περιορισθοῦν κατὰ θάλασσαν διὰ τὰ ἀποφευχθῆ ἡ σύγκρουσις μὲ τὴν Σπάρτην.

Ὁ Περικλῆς. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Ξανθίου καὶ κατέστη ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος. Διὰ τῆς μορφώσεώς του, τῆς εὐγλωτίας του, τῆς χρησιμότητός του καὶ τῆς ἐπιβολῆς του εἰς τὸν λαὸν ὁ Περικλῆς προσεῖλκυσε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου καὶ ἐπὶ 25 ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου του ἐκυβέρνησεν ὡς μονάρχης τὰς Ἀθήνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΕΠΙ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

---

1. Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις.

Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Περικλέους ἀνῆρχοντο εἰς 600 χιλ. Ἐκ τούτων περὶ τὰς 130 χιλ. ἦσαν Ἀθηναῖοι (35 χιλ. πολῖται). Οἱ λοιποὶ ἦσαν μέτοικοι καὶ δοῦλοι.

Οἱ πολῖται ἀπὸ Περικλέους ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκ γονέων ἀμφοτέρων πολιτῶν. Ἦσαν δὲ ἢ γαιοκτῆμονες κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ βιομήχανοι ἢ τεχνῖται.

Οἱ μέτοικοι ἦσαν ξένοι ἐγκατεστημένοι ἐν Ἀθήναις οἱ πλεῖστοι τραπεζίται καὶ ἔμποροι. Οὗτοι ἐπλήρωνον μετοίκιον καὶ ἐστρατεύοντο.

Οἱ δοῦλοι ἦσαν ἢ βάρβαροι ἢ τέκνα δούλων ἢ Ἕλληνες αἰχμάλωτοι ἐκ πολέμων. Εἰργάζοντο δὲ εἰς ὄλας τὰς ἐργασίας πρὸς ὄφελος τῶν κυρίων των.

2. Τὸ πολίτευμα.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Ἐπὶ τῶν Μηδικῶν τὴν διοίκησιν εἶχεν ἀναλάβει ὁ Ἄρειος Πάγος. Μετὰ ταῦτα ἡ δύναμις αὐτοῦ περιορίσθη (462) καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ δημοκρατία ἔλαβε τὴν πλήρη τῆς ἀνάπτυξιν. Ὅλοι οἱ πολῖται πλέον ἐγίνοντο ἄρχοντες, ὅλοι δὲ σχεδὸν ἐτρέφοντο μισθοδοτούμενοι ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ὅλη ἡ δύναμις περιῆλθεν εἰς τὸν λαόν, ὅστις διὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ δήμου, τῆς ἡλιαίας καὶ τῆς βουλῆς συνεκέντρωσε τὴν νομοθετικὴν, τὴν δικαστικὴν καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ οἱ 9 ἄρχοντες ἔχουν παραγκωνισθῆ. Οἱ ἀληθεῖς δὲ κυβερνηταὶ εἶναι οἱ 10 στρατηγοὶ καὶ ἰδίως ἐκεῖνος ἐξ αὐτῶν, ὅστις διὰ τῆς ῥητορικῆς του δεινότητος κατώρθωνε νὰ πείθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸν δήμον. Τοιοῦτος εἶχεν ἀποβῆ ὁ *Περικλῆς*.

Μετατροπὴ τῆς δημοκρατίας εἰς ὀχλοκρατίαν. Ἐνεκα τῶν μισθοδοσιῶν ὅλοι οἱ πένητες ἐν Ἀθήναις ἐτρέπησαν εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ ἐπομένως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπεκράτησεν ὁ ὄχλος. Ἐκτοτε ἤρχισαν νὰ ἄγουν καὶ φέρουν τὴν Ἐκκλησίαν ὀήτορες (δημαγωγοὶ) διὰ κολακειῶν τοῦ ὄχλου καὶ ἡ δημοκρατία μετετράπη εἰς ὀχλοκρατίαν, ἣτις ἔφερε τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως.

3. Βιομηχανία καὶ ἐμπόριον.

Ἡ βιομηχανία ἦτο ἀνεπτυγμένη ἰδίως ἡ λεπτουργικὴ, ἡ μεταλλουργία, ἡ μαρμαρογλυφία, ἡ κεραμευτικὴ.

Τὸ ἐμπόριον δὲ τῶν Ἀθηναίων διεξήγετο μὲ τὸν Εὐξείνιον διὰ τὰ σιτηρά, μὲ τὴν Μακεδονίαν διὰ τὴν ξυλείαν, μὲ τὴν Αἴγυπτον ἐπίσης διὰ τὸν σῖτον, ἐπίσης μὲ τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Ὁ Πειραιεὺς εἶχεν ἀποβῆ ὁ μεγαλύτερος ἐμπορικὸς λιμὴν. Τότε ἀνεπτύχθη ἐνταῦθα καὶ ἡ Τραπεζιτικὴ.

4. Ὁ οἰκιακὸς βίος.

Ὁ οἰκιακὸς βίος καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὁ αὐτὸς ὡς πρότερον, διότι ὁ δημόσιος βίος ἀπορροφᾷ τοὺς πολίτας.

Ἡ γυνὴ ὅμως ἐν Ἀθήναις ἦτο πολὺ περιορισμένη τώρα.

Εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων ἐπῆλθε μεταβολή. Οἱ νέοι τώρα ἐπεδίδοντο εἰς φιλοσοφικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας, εἰς τὴν Ῥητορικὴν, Ἀριθμητικὴν καὶ Γεωμετρίαν.

5. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Ἡ πρόοδος τῆς φιλοσοφίας καὶ ἡ πνευματικὴ καθόλου μόρφωσις ἐπέφερε τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν εἰς τὰ μυστήρια ἀφοσίωσιν.

Ἡ ἐπίσημος ὅμως λατρεία εἶναι πομπώδης. Αἱ σπουδαιότεραι ἑορταὶ τῶν Ἀθηναίων εἶναι: **Τὰ Παναθήναια** κατ' ἔτος τὰ μικρὰ καὶ κατὰ τετραετίαν τὰ μεγάλα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐκομιζέτο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐν πομπῇ ὁ νέος πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς. **Τὰ Διονύσια**, 4 ἑορταὶ κατ' ἔτος πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθον ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμῶδία. **Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια**, τελούμενα ἐν μέρει ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν μέρει ἐν Ἐλευσίνι πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης.

6. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Μετὰ τὰ Μηδικὰ ἡ τέχνη ἀναπτύσσεται εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα (Ναὸς Αἰγίνης, Διὸς τῆς Ὀλυμπίας, Γλύπται Πολύκλειτος Πυθαγόρας, Μύρων, καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἀθήνας (ἀρχιτέκτονες Ἴκτινος, Καλλικράτης, Μνησικλῆς, γλύπται κυρίως Φειδίας, ζωγράφοι Πολύγνωτος, Πάναινος, Μίκκων Ἀπολλόδωρος).

Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηναίων. Ἐπὶ **Κίμωνος** ἐφυντεύθη ἡ Ἀκαδήμεια καὶ ἡ Ἀγορά, ὅπου κατεσκευάσθησαν στοαὶ (Ποικίλη). Ἐκτίσθη δὲ τὸ νότιον καὶ ἀνατολικὸν τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως (τὸ βόρειον εἶχε κτισθῆ ἐπὶ Θεμιστοκλέους) καὶ ὁ πύργος τῆς Ἀπτέρου Νίκης, καὶ κατεσκευάσθη τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς. Ἐπὶ **Περικλέους** ὅμως κυρίως διεκοσμήθη ἡ Ἀκρόπολις ἢ ἀφιερωμένη εἰς τὴν θεὰν (Παρθενῶν, Προπύλαια, Ναὸς ἀπτέρου Νίκης, Ἐρέχθειον).

7. Τὰ γράμματα.

Οἱ ποιηταί. Μετὰ τὰ μηδικὰ ἐν Ἀθήναις ἤνθησε τὸ δρᾶμα, δηλ. ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμωδία. Ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ ὀλίγον μεταγενέστερος Εὐρυπίδης εἶναι οἱ τρεῖς μεγάλοι τραγικοί. Ἐπιφανέστατος δὲ κωμικός ποιητὴς ἦτο ὁ Ἀριστοφάνης.

Οἱ ῥήτορες. Ἐνεκα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀνεπτύχθη καὶ ἡ ῥητορικὴ, ἡ πολιτικὴ (Θεμιστοκλῆς, Κίμων, Περικλῆς, Κλέων) καὶ ἡ δικαστικὴ (λογογράφοι Ἰσαῖος, Λυσίας).

Οἱ ἱστορικοί. Πατὴρ τῆς ἱστορίας εἶναι ὁ Ἡρόδοτος ἐξ Αλικαρνασσοῦ συγγράψας τοὺς μηδικοὺς πολέμους, τελειωτῆς ὅμως αὐτῆς ὁ Ἀθηναῖος Θουκυδίδης ὁ συγγράψας τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον.

Οἱ φιλόσοφοι. Ἡ φιλοσοφία ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ἠθικὴν ἐπὶ Περικλέους διὰ τῶν σοφιστῶν. Οὗτοι ἐπηγγέλλοντο τὸν διδάσκαλον τῆς ῥητορικῆς καὶ πάσης γνώσεως καὶ συνήθριζον πολλοὺς μαθητὰς περὶ ἑαυτοῦς. Διέφθειρον ὅμως τὴν κοινωνίαν, διότι προσέβαλλον τὴν θρησκείαν καὶ ἐδίδασκον ὅτι μόνιμος καὶ ἀληθὴς γνῶσις δὲν ὑπάρχει (Πρωταγόρας, Γοργίας, Πρόδικος).

Ἐναντίον αὐτῶν ἀντεπεξῆλθεν ὁ Σωκράτης διδάσκων ὅτι ὑπάρχουν αἰδίοι ἠθικοὶ νόμοι, ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ εὐδαιμονία. Τοῦτον οἱ Ἀθηναῖοι ὡς ἐλέγχοντα αὐτοὺς διὰ τὰ τρωτά των κατεδίκασαν εἰς θάνατον (399).

8. Τὸ περὶ ἐνώσεως ὄλων τῶν Ἑλλήνων βούλευμα τοῦ Περικλέους.

Ἐπὶ Περικλέους αἱ Ἀθῆναι εἶχον φθάσει εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς ὕλικῆς καὶ πνευματικῆς ἀκμῆς των. Ὁ Περικλῆς συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς συνενώσεως ὄλων τῶν Ἑλλήνων δι' ὁμοσπονδίας. Ἀλλὰ τοῦτο ἐματαιώσεν ἀφ' ἐνὸς ἡ ἀντίθεσις τῶν συμφερόντων τῆς Σπάρτης καὶ τῶν συμμάχων της πρὸς τὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ δεσποτικὴ συμπεριφορὰ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς συμμάχους των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Κυριώτεραι χρονολογίαι.

Πελοποννησιακός πόλεμος 431-404.—Α΄ περίοδος 431-421.—Λοιμός Ἀθηνῶν 430.—Θάνατος Περικλέους 429.—Νικίειος εἰρήνη 421.—Β΄ περίοδος 421-413.—Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν 415-413.—Γ΄ περίοδος 413-404.—Ἀποστασία συμμάχων 413.—Καταστροφή εἰς Αἰγὸς ποταμοὺς 405.—Παράδοσις Ἀθηνῶν 404.

1. Αἴτια καὶ ἀφορμαί.

Μετὰ τὰς σπονδὰς τοῦ 445 ἡ Ἑλλάς εἶναι διηρημένη εἰς δύο ἀντίθετα κράτη, τὸ τῆς Σπάρτης, (ἰσχυρὸν κατὰ ξηρὰν, Δωριεῖς, ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα) καὶ τὸ τῶν Ἀθηνῶν (ἰσχυρὸν κατὰ θάλασσαν, Ἴωνες, δημοκρατικὸν πολίτευμα). Ἡ ἀντίθεσις αὕτη καὶ ἡ σύγκρουσις τῶν μεταξὺ των συμφερόντων ἐπέφερε τὸν πόλεμον. Ἀφορμὴν ἔδωσαν οἱ Κορινθιοὶ περιελθόντες εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Κερκυραίους προσχωρήσαντας εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος διήρκεσεν 27 ἔτη (431—404) καὶ διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους.

2. Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου (431—421).

Ὁ πόλεμος ἐν ἀρχῇ διεξάγεται δι' εἰσβολῶν τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐπιδρομῶν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Τὸ δεύτερον ἔτος ἐνσκήπτει εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ λοιμός. Τὸ τρίτον ἀποθνήσκει ἐκ τοῦ λοιμοῦ ὁ Περικλῆς. Ἐκτοτε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπικρατοῦν δὲ μὲν ὁ Νικίας ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν, φιλειρηνικός, ὅτε δὲ ὁ Κλέων ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν, φιλοπόλεμος.

Τὸ 427 οἱ Πελοποννήσιοι κυριεύουσι τὰς Πλαταιάς. Τὸ 425 οἱ Ἀθηναῖοι καταλαμβάνουσι τὴν Πύλον καὶ αἰχμαλωτίζουσι 292 Σπαρτιάτας. Τὸ 424 οἱ Σπαρτιάται ὑπὸ τὸν Βρασίδαυ κυριεύουσι τὴν Ἀμφίπολιν. Οἱ Ἀθηναῖοι στέλλουσι ἐκεῖ τὸν Κλέωνα. Γενομένης μάχης νικοῦσι οἱ Σπαρτιάται, ἀλλὰ φονεύονται καὶ ὁ

Βρασίδας και ὁ Κλέων. Τότε δια τοῦ Νικίου συνομολογεῖται εἰρήνη (421).

3. Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου (421-413).

Ἀλκιβιάδης. Οὗτος νεανίας πλούσιος, εὐγενής και φιλόδοξος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος ἔγινεν ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν. Αὐτὸς παρέσυρε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν ἐκστρατεῖαν εἰς Σικελίαν.

Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν. Ἀφορμὴ ἐδόθη ἐκ τοῦ πολέμου τῶν ἐν Σικελίᾳ Σελινουντιῶν και Ἐγεσταιῶν. Τῆς ἐκστρατείας ἀρχηγοὶ ἔγιναν ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ Νικίας και ὁ Λάμαχος. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ὁ στόλος ἔφθασεν ἐκεῖ, ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις ἤδη πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἶχε κατηγορηθῆ ἐπὶ ἀσεβείᾳ, ἀνακαλεῖται, ἵνα δικασθῆ. Οὗτος φεύγει εἰς τὴν Σπάρτην, οἱ δ' Ἀθηναῖοι καταδικάζουν αὐτὸν εἰς θάνατον.

Μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου οἱ δύο ἄλλοι στρατηγοὶ πολιορκοῦν τὰς Συρακούσας, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ τὰς κυριεύσουν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔρχεται ἐπικουρία εἰς τοὺς Συρακουσίους ἐκ μέρους τῶν Σπαρτιατῶν ὑπὸ τὸν Γύλιππον. Οὗτοι τότε ἀποφράξαντες τὸν λιμένα των καταστρέφουν ἐν αὐτῷ τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον. Ὁ στρατὸς ἐπιχειρεῖ ὑποχώρησιν εἰς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν καταστρέφεται ὅλος ὑπὸ τῶν Συρακουσίων.

4. Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου (413-404).

Οἱ Σπαρτιάται κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἤδη πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀθηναίων ἐν Σικελίᾳ εἶχον ὀχυρώσει τὴν Δεκέλειαν και εἶχον ἐγκαταστήσει φρουρὰν εἰς αὐτήν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν δὲ και οἱ περισσότεροι σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἀποστατοῦν. Τέλος ἀρχίζει νὰ κινῆται ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, και παρέχει χρήματα εἰς τοὺς Σπαρτιάτας πρὸς συντήρησιν στόλου. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τῶν τελευταίων χρημάτων τῆς πόλεως καταρτίζουν στόλον και στέλλουν αὐτὸν εἰς τὴν πιστὴν Σάμον.

Ὁ πόλεμος ἐπαναλαμβάνεται. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ 8 ἔτη ἀνθίστανται. Τὸ 406 μάλιστα νικοῦν τὸν Σπαρτιατικὸν στόλον παρὰ τὰς Ἀργινούσας. Ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (405) ὁ Λύσανδρος κα-

τορθώνει νά γίνη κύριος τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς.

Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ καταστροφή τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Σπαρτιαῖται ἐπολιόρκησαν τὰς Ἀθήνας καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲ ἀναγκάζονται ὑπὸ τῆς πείνης νά συνθηκολογήσουν καὶ ὑποταχθοῦν (404).

5. Ἀποτελέσματα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Αἱ ἔξ αὐτοῦ πληγαὶ ἦσαν καὶ ὕλικαὶ καὶ ἠθικαί. Δεκατισμὸς τοῦ πληθυσμοῦ ἀφ' ἑνός, πλήρης θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ παραλυσία ἀφ' ἑτέρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

Κυριώτεροι χρονολογίαί

Οἱ τριάκοντα ἐν Ἀθήναις 404-403.—Κύρου Ἀνάβασις 401.—Ἐκστρατεία Ἀγησιλάου εἰς Ἀσίαν 396.—Κορινθιακὸς πόλεμος 395—Ἀνοικοδόμησις τειχῶν Ἀθηνῶν 393.—Ἀνταλκίδειος εἰρήνη 386.—Κατάληψις Θηβῶν 383.

1. Οἱ τριάκοντα τύραννοι.

Μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιέρχεται εἰς τὴν Σπάρτην. Ὅπως δὲ εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, οὕτω καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ὀλιγαρχικοὶ κατέλαβον τὴν ἀρχήν. Ἀνέθεσαν εἰς 30 ἄνδρας νά συγγράψουν νόμους καὶ διοικοῦν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν πόλιν. Ἄλλ' οὗτοι διὰ τῶν πείσεων τῶν κατέστησαν τόσον μισητοί, ὥστε ἐπωνομάσθησαν τύραννοι. Ἐξόριστοι λοιπὸν ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον ἐπελθόντες κατέλαβον τὸν Πειραιᾶ, ἐνίκησαν καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς 30 καὶ ἀποκατέστησαν τὴν δημοκρατίαν (401).

2. Κύρου Ἀνάβασις.

Ἀποθανόντος τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου ὁ δεύτερος υἱός του Κύρος, σατράπης ἐν Μ. Ἀσίᾳ, προσείλκυσε 13 χιλ. Ἕλληνας καὶ ἐξεστράτευσεν διὰ νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀδελφόν του. Οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν εἰς τὰ Κούναξα παρὰ τὴν Βαβυλῶνα (401). Ἄλλ' ὁ Κύρος ἐφρονεύθη καὶ οἱ Ἕλληνες εὐρέθησαν μόνοι εἰς τὸ βάθος τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος διῆλθον ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν, καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπομένου ἔτους ἐπανῆλθον εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ κάθοδος τῶν μυρίων εἶναι σπουδαία, διότι κατέδειξε τὴν σαθρότητα τοῦ Περσικοῦ κράτους.

3. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ὁ Ἀγησίλαος γενόμενος βασιλεὺς εἰς τὴν Σπάρτην (397) ἐσχεδίασεν ἕξ ἀφορμῆς τῆς καθόδου τῶν μυρίων νὰ ὑποτάξῃ τὸ Περσικὸν κράτος. Ἐλθὼν μετὰ στρατοῦ εἰς Μ. Ἀσίαν (396) ἤρχισε τὴν κατάκτησιν αὐτῆς. Ἄλλ' ἕνεκα ἑσωτερικοῦ πολέμου οἱ Σπαρτιᾶται ἀνεκάλεσαν αὐτόν.

4. Κορινθιακὸς πόλεμος.

Οἱ Ἕλληνες καὶ μάλιστα οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Κορίνθιοι ἦσαν δυσαρεστημένοι μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτας διὰ τὴν δεσποτικὴν των συμπεριφορὰν. Παρακινήθentes λοιπὸν ὑπὸ τῶν Περσῶν συν-εμάχησαν Κορίνθιοι καὶ Θηβαῖοι, συνεννόηθησαν καὶ μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἤρχισαν πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης (395). Αἱ πρῶται μάχαι ἔγιναν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Κατόπιν ὁ πόλεμος διε-ξήγετο περὶ τὴν Κόρινθον.

Ὁ πόλεμος κατὰ ξηρὰν ἐξηκολούθησεν ἀμφίβολος 6 ἔτη, κατὰ θάλασσαν ὅμως ὁ σπαρτιατικὸς στόλος κατεστράφη παρὰ τὴν Κνίδον ὑπὸ τοῦ Κόνωνος, ὅστις διὰ περσικῶν χρημάτων εἶχεν ἐξοπλίσει στόλον. Ὁ Κόνων κατόπιν καταπλεύσας εἰς Ἀθήνας ἀνοικοδόμησε τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς.

5. Ἀνταλκίδειος εἰρήνη. Τυραννία τῆς Σπάρτης.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐτελείωσε διὰ τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρή-

νης, ἦν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως ἔφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ πρὸς τοῦτο ἀποσταλεῖς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν Ἀνταλκίδας (386). Κατ' αὐτὴν αἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν πόλεις ἔπρεπε νὰ ἀνήκουν εἰς τὸν βασιλέα, αἱ ἄλλαι νὰ εἶναι ἐλεύθεραι καὶ αὐτόνομοι.

Ἡ Σπάρτη ἔκτοτε ἔμεινεν ἡ ἰσχυροτέρα πόλις καὶ ἤρχισε νὰ φέρεται τυραννικῶς. Ἠνάγκασε τοὺς Μαντινεῖς νὰ χωρισθοῦν εἰς 4 κόμας, ἔκυρτίωσε τὴν Ὀλυνθον καὶ τέλος κατέλαβε δολίως τὴν Καδμείαν καὶ παρέδωσε τὴν πόλιν τῶν Θηβῶν εἰς τοὺς δολιγαρχικοὺς (383).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

ἩΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Κυριώτερον χρονολογίαι.

Ἀπελευθέρωσις Θηβῶν 379.—Δευτέρα ἡγεμονία Ἀθηνῶν 378.—Ἡ μάχη τῶν Δεύκτρων 371.—Ἀπελευθέρωσις Μεσσηνίας 369.—Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας 362.

1. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν.—Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

Ἐξόριστοι Θηβαῖοι ὑπὸ τὸν Πελοπίδαν τὸ 379 φονεύσαντες τοὺς πολεμάρχους καταλαμβάνουν τὴν πόλιν καὶ ἐκδιώκουν ἐκ τῆς Καδμείας τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐπειτα ὁ Πελοπίδας μὲ τὸν Ἐπαμεινώνδαν ὀργανώνουν τὸν θηβαϊκὸν στρατὸν (ἱερὸς λόχος) καὶ ἀποκρούουν ἐπὶ 4 ἔτη τὰς ἐπιθέσεις τῶν Σπαρτιατῶν.

2. Ἡ νέα συμμαχία τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῶν ἀτυχιῶν τῶν Σπαρτιατῶν ἀνασυνιστοῦν τὴν συμμαχίαν των (378) καὶ νικοῦν ἐπανειλημμένως τοὺς Πελοποννησίους κατὰ θάλασσαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνησυχοῦντες διὰ τὴν αὔξησιν τῶν Θηβῶν ἐνεργοῦν νὰ συγκληθῇ συνέδριον εἰρήνης εἰς τὴν Σπάρτην. Ὅλοι εἰρηνεύουν πλὴν τῶν Θηβῶν (371).

3. Ἡ παρά τὰ Λεῦκτρα μάχη.

Οἱ Σπαρτιᾶται στέλλουν στρατὸν κατὰ τῶν Θηβῶν. Ἄλλὰ παρά τὰ Λεῦκτρα ὁ Ἐπαμεινώνδας διὰ τῆς λοξῆς φάλαγγος νικᾷ τοὺς Σπαρτιάτας (371).

4. Εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μετὰ τοῦτο ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσβάλλει εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου οἱ Ἀρκάδες ἀπεστίασαν ἀπὸ τῶν Σπαρτιαιῶν (Μεγάλη πόλις). Ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Λακωνικὴν καὶ ἐπόρθησεν αὐτήν. Ἐπειτα ἀπλευθέρωσε τὴν Μεσσηνίαν (370).

Ἐκτοτε ἡ ἐπιρροὴ τῶν Θηβαίων ἐξαπλοῦται εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς αὐτούς.

5. Ἡ παρά τὴν Μαντίνειαν μάχη (362).

Ἡ ἡγεμονία κατέστησε καὶ τοὺς Θηβαίους ἱμισητούς. Τὸ 369 οἱ Ἀθηναῖοι συνεμάχησαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, ἀργότερα δὲ ἔπραξαν τὸ αὐτὸ καὶ οἱ Ἀρκάδες. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τὸ 364 εἶχε φονευθῆ καὶ ὁ Πελοπίδας εἰς τινα ἐκστρατείας εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας λοιπὸν τὸ 362 εἰσβάλλει καὶ πάλιν τὸ 4ον εἰς Πελοπόννησον. Παρὰ τὴν Μαντίνειαν συνῆψε μάχην πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοὺς Ἀθηναίους, καθ' ἣν ἐνίκησε μὲν, ἀλλ' ἔφονεύθη.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἐξέπνευσε καὶ ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Κυριώτεραι χρονολογίαι.

Ὁ Φίλιππος Β' βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας 359. — Ἰερός πόλεμος 355-346. — Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας 338. — Θάνατος Φιλίππου 336.

1. Φίλιππος Β'.

Ἀφ' οὗ οἱ Μακεδόνες ἀπὸ πλεονεξίας μετὰ τὰ Περσικά, ὁ Ἀρχέλαος Β' γενόμενος βασιλεὺς κατέστησε πρωτεύουσαν τὴν Πέλλαν, ἠύξησε τὸν στρατὸν καὶ ὠχύρωσε τὴν χώραν. Μετ' αὐτὸν ἠκολούθησαν ἔριδες καὶ φόνοι περὶ τὸν θρόνον, ἕως οὗ κατέλαβεν αὐτὸν Φίλιππος ὁ Β'.

Οὗτος ὑπέβησαν ἰκανώτατος στρατηγὸς καὶ ἐπιτήδειος πολιτικός (διαμονὴ ἐν Θήβαις). Ὁργάνωσε δὲ θανάσιον στρατὸν (σάρισσα).

2. Σύγκρουσις Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Φίλιππος θέλων νὰ καταλάβῃ τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, τὰ ὅποια κατείχοντο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς αὐτούς. Κατέλαβε λοιπὸν τὴν Ἀμφίπολιν, ἔπειτα τὴν Πύδναν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκήρυξαν κατ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον. Ἄλλ' οἱ σύμμαχοί των ἀπεστάτησαν καὶ μετὰ μακρὸν πόλεμον ἔγιναν ἀνεξάρτητοι. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Φίλιππος ἐκυρίευσεν τὴν μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου χώραν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲ οὐδὲν κατορθοῦσι κατ' αὐτοῦ.

3. Δημοσθένης.

Οὗτος ἦτο ὁ μεγαλύτερος ῥήτωρ τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τοῦ παρακινουμένου τοὺς Ἀθηναίους νὰ καταπολεμῶν τὸν Φίλιππον. Τοῦναντίον τὸ ὑπὸ τὸν Φωκίωνα κόμμα ἦτο ὑπὲρ τῆς εἰρηνεύσεως μετ' αὐτοῦ.

4. Ἱερὸς πόλεμος.

Οἱ Φωκεῖς καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν Ἀμφικτιόνων ἐσύλησαν τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν, καὶ οἱ Θηβαῖοι ἤρχισαν κατ' αὐτῶν τὸν πόλεμον (355). Ἐκ τούτου ἐπωφεληθεὶς ὁ Φίλιππος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκυρίευσεν τὰς Παγασὰς καὶ τὴν Μαγνησίαν (352) καὶ μετ' ὀλίγον γίνεται κύριος τῆς Ὀλύμπου (348). Οἱ Θηβαῖοι μὴ δυνάμενοι νὰ καταβάλουν τοὺς Φωκεῖς, ζητοῦν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Φιλίππου. Ὁ Φίλιππος σπεύσας γίνεται κύριος τῆς Φωκίδος καὶ καταλαμβάνει τὴν θέσιν των εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον.

5. Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.

Τὸ 339 καὶ οἱ Ἀμφισσεῖς κατηγορήθησαν ὡς ἱερόσυλοι καὶ τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον ἀνέθεσεν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ τοὺς πολεμήσῃ. Ὁ Φίλιππος ἐπελθὼν κυριεῖται τὴν Ἀμφισσαν καὶ καταλαμβάνει τὴν Ἐλάτειαν. Ἀθηναῖοι, Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι σπεύδουν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν Χαιρώνειαν νικῶνται (338).

6. Σχέδια καὶ θάνατος τοῦ Φιλίππου.

Ὁ Φίλιππος ἐσχεδίαζε νὰ συνενώσῃ τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν. Ὅθεν ἐγκατέστησε φρουρὰν εἰς τὰς Θήβας καὶ κατέλαβε τὴν Χαλκίδα, ἀλλὰ καὶ εἰδείχθη ἐπιεικὴς εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τὴν Σπάρτην περιώρισεν εἰς τὰ ἀρχαῖα ὄρια. Τέλος συγκαλέσας συνέδριον εἰς Κόρινθον ἀνεκηρύχθη ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον.

Ἀλλ' ἐπανελθὼν εἰς Μακεδονίαν ἐδολοφονήθη, ἐν ᾧ παρεσκευάζετο διὰ τὴν ἐκστρατείαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ΄ Π. Χ. ΑΙΩΝΑ

---

1. Κοινωνική κατάσταση.

Ἡ ἀπιστία κατὰ τὴν περίοδον ταύτην γενικεύεται, ταύτην δὲ ἐπακολουθεῖ ἡ ἠθικὴ ἔξαχρείωσις καὶ ἡ ἔκλειψις τῆς φιλοπατρίας, τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἐγκρατείας. Τὰ ἄτομα προκόπτουν, αἱ πόλεις φθίνουσι.

2. Τὰ γράμματα.

Εἰς τὴν ποίησιν ἀναπτύσσεται μόνον ἡ νέα κωμῳδία (ἡθολογία).

Τὴν ἱστορίαν ἀντιπροσωπεύει ὁ Ξενοφῶν.

Ἡ ὁμηρικὴ ἔφθασεν εἰς τὴν τελειοτάτην τῆς μορφῆν. Εἰς τὴν πολιτικὴν διαπρέπουσι Λυκοῦργος, Ὑπερείδης, Δημοσθένης. Εἰς τὴν λογογραφίαν Λυσίας, Ἴσοκράτης.

Ὡσαύτως ἡ φιλοσοφία ἀνέρχεται εἰς ὑψίστην περιωπὴν, διὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους.

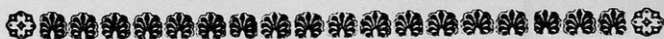
3. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ προοδεύει ἔξω τῶν Ἀθηνῶν. (Ναὸς τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέᾳ, τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ, τοῦ Ἀπόλλωνος παρὰ τὴν Μίλητον, τὸ Μουσῶλειον ἐν Ἀλικαρνασσῶ).

Περιφημότεροι γλύπται εἶναι ὁ Σκόπας (Βάκχη), ὁ Πραξιτέλης (Ἐρμῆς), καὶ ὁ Λύσιππος (ἀποξυόμενος).

Περίφημοι δὲ ζωγράφοι εἶναι ὁ Ζεῦξις, ὁ Παράσιος καὶ ὁ Ἀπελλῆς.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ
Γυμνασιάρχου τοῦ Θ' Γυμνασίου Ἀθηνῶν

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑΙ ΔΙ' ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΕΞΕΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΝΕΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΔΙΑ ΤΑΣ ΔΥΟ ΚΑΤΩΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

- Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν α' τάξιν.
- Ἱστορία Ἑλληνικῆ καὶ Ῥωμαϊκῆ διὰ τὴν β' τάξιν.

ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΠΑΛΑΙΑΙ

ΔΙΑ ΤΑΣ ΤΕΣΣΑΡΑΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

- Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν Γ' τάξιν.
- Ἱστορία Ἑλληνικῆ καὶ Ῥωμαϊκῆ διὰ τὴν Δ' τάξιν.
- Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Αὐτοκρατορίας διὰ τὴν Ε' τάξιν.
- Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος (1453—1924) καὶ ἡ σύγχρονος τῆς ὅλης Εὐρώπης διὰ τὴν Σ' τάξιν.

Περὶλήψεις τῆς Ἱστορίας κατὰ τεύχη δι' ἑκάστην τάξιν
τῶν ἐξαταξίων Γυμνασίου.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ

Γυμνασιάρχου τοῦ Θ' Γυμνασίου Ἀθηνῶν

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑΙ ΔΙ' ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΝΕΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΔΙΑ ΤΑΣ ΔΥΟ ΚΑΤΩΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν α' τάξιν.

Ἱστορία Ἑλληνικῆ καὶ Ῥωμαϊκῆ διὰ τὴν β' τάξιν.

ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΠΑΛΑΙΑΙ

ΔΙΑ ΤΑΣ ΤΕΣΣΑΡΑΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν Γ' τάξιν.

Ἱστορία Ἑλληνικῆ καὶ Ῥωμαϊκῆ διὰ τὴν Δ' τάξιν.

Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Αὐτοκρατορίας διὰ τὴν Ε' τάξιν.

Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος (1453—1924) καὶ ἡ σύγχρονος τῆς ὅλης Εὐρώπης διὰ τὴν Σ' τάξιν.

Περὶλήψεις τῆς Ἱστορίας κατὰ τεύχη δι' ἑκάστην τάξιν
τῶν ἑξατάξιων Γυμνασίου.

1500